

Projektöversikt *Kvinna inför arbete*

Svenska ESF-rådet, Stockholm

Diarienummer: 2020/00753

Juni, 2021

Sammanfattning

Hela Människan Huddinge-Botkyrka-Salem (HBS) är en social idéburen ideell organisation, som funnits i över 40 år. Vår organisation fick medel från ESF-rådet i Stockholm för förstudien *Kvinna inför arbete* och studien har genomförts under perioden januari-juni år 2021. Europeiska socialfonden (ESF) är EU:s viktigaste verktyg för att skapa fler och bättre jobb och Svenska ESF-rådet förvaltar fonden i Sverige. Studien *Kvinna inför arbete* speglar trösklar in till arbetsmarknaden för grupper av utrikes födda kvinnor och vilka insatser som kan finansieras via ESF+ år 2021–2027 för att minska trösklarna. *Kvinna inför arbete* belyser två teman inom ESF+: *Ekonomisk utsatthet* och *Etablering på arbetsmarknaden* i relation till de jämställdhetspolitiska målen i Sverige. Förstudien har dokumenterats i en huvudrapport och ett antal delrapporter varav den här *Projektöversikten* är en. Översikten presenterar utvalda projekt med relevans för ESF+ som kan fungera som inspiration för olika aktörer i civilsamhället samt andra organisationer. Projekten presenteras i en modell där vi tagit med variabler som: målgruppens inflytande, insatsmix, jämställdhet, tillgänglighet och överförbarhet. Lärdomar presenteras från alla programperioder i ESF sedan Sverige blev medlemmar i EU år 1995: *Vad kan vi se har givit resultat för grupper av utrikes födda kvinnor utifrån beprövad praktik och beprövade erfarenheter?* Analyserna visar på ett antal generiska inslag i de framgångsrika projekt som genomförts. Oavsett om de genomförts i urbana miljöer eller i glesbygd. Oavsett om de genomförts i kommuner med en hög eller låg andel utrikes födda kvinnor. Egenmakt, kvinnogrupper, hälsofrämjande, stärkt humankapital och arbetsmarknadsnära insatser är återkommande inslag som gör skillnad. Kunskaper om målgruppen, genusperspektiv, skräddarsydda aktiviteter för individer, samordning, lokala partnerskap och längden på insatserna är andra inslag för framgång. *Kvinna in i Sverige*, ett ESF-projekt som avslutas hösten år 2021, visar vägen framåt och är resultatet av en nationell utlysning. Internationella Kvinnoföreningen i Malmö som drivit en rad framgångsrika projekt under decennier kan fungera som förebild för andra idéburna ideella organisationer. ***Sammanfattningsvis visar projektöversikten att antalet projekt som har ett genusmedvetet och intersektionellt perspektiv behöver öka väsentligt för att kunna påverka strukturella och organisatoriska trösklar in till arbetsmarknaden för grupper av utrikes födda kvinnor. ESF+ kan inte kompensera för den ojämställdhet och ojämlikhet som finns i de arbetsmarknadspolitiska insatserna. Däremot kan fonden, precis som tidigare, fungera som stöd för att utveckla metoder och arbetssätt. Insatserna som vänder sig till grupper av utrikes födda kvinnor behöver differentieras för att nå målgrupper med vitt skilda bakgrunder, villkor och förutsättningar.***

Innehåll

INLEDNING OCH LÄSANVISNINGAR	4
1. LÄRDOMAR FRÅN ESF OCH ANDRA PROGRAM	9
1.1 Lärande exempel ESF år 1995–1999	9
1.2 Lärande exempel ESF år 2000–2006	11
1.3 Lärande exempel ESF år 2007–2013	14
1.4 Lärande exempel ESF år 2014–2020	15
1.5 Lärande exempel utanför ESF sfären.....	17
2. MODELL FÖR PROJEKTPRESENTATION	22
Exempel 1 Tillväxt Kvinna	23
Exempel 2 Svenska i Butik	24
3. CIVILSAMHÄLLET OCH FOLKBILDNING	25
Exempel 3 Carpe Sophia	28
Exempel 4 Livskraft.....	29
Exempel 5 Klara, Färdiga, Kvinna	30
4. LÄNSSTYRELSER OCH ARBETSFÖRMEDLINGEN	30
Exempel 6 Kvinna in i Sverige	31
Exempel 7 Jämställd etablering.....	32
5. SAMORDNINGSFÖRBUND OCH KOMMUNER	33
Exempel 8 Internationella kvinnor	34
Exempel 9 Hela Familjen 2.0	37
Exempel 10 Stadsdelsmammor	38
6. GÖR MER AV DET SOM FUNGERAR	39
Bilaga 1 ESF förstudier.....	42
Bilaga 2 Nya, pågående och avslutade ESF projekt.....	44

INLEDNING OCH LÄSANVISNINGAR

HELA MÄNNISKAN HUDDINGE-BOTKYRKA-SALEM

Hela Människan Huddinge-Botkyrka-Salem (HBS)¹ är en social idéburen ideell organisation, som funnits i över 40 år. Grunden för vårt arbete är vår tro på alla människors lika värde och rätten till ett värdigt liv. Vårt särskilda fokus är att arbeta lokalt, i Huddinge-Botkyrka-Salem, och där stärkande för och tillsammans med människor som lever i en utsatt livssituation. Syftet med vårt arbete är att minska utanförskapet och ge människor möjlighet till varaktig förändring. Vårt arbete utgår från ett salutogent förhållningssätt där fokus ligger på det friska och fungerande. KASAM - känsla av sammanhang - genomsyrar vårt arbetssätt. Målet är att varje individ ska känna meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet i sitt liv. På detta följer att vi vill bedriva ett arbete som främjar personlig utveckling och relationsbyggande i individens vardagssammanhang. Vårt arbete ska synliggöra varje individs resurser och möjligheter att växa som människa och ta makten över sitt eget liv, att få hopp inför framtiden. Våra huvudmän är kyrkor i Huddinge, i Botkyrka och i Salem och vi är en del av Hela Människan nationellt². Vi erbjuder arbetsträning och arbetslivsinriktad rehabilitering – cirka 100 personer våren 2021 – där våra deltagare får möjlighet att arbetsträna i sociala företag: Två secondhand butiker, matsvinsbutik, café, lager, städ, transport och tryckeri. Vi främjar integration genom språk- och kulturgrupper, utflykter, sim- och cykelskolor. Vi stödjer personer i aktivt missbruk, personer med psykisk ohälsa och personer i hemlöshet genom sociala mötesplatser och öppna verksamheter. Vi erbjuder individuellt stöd till barn, ungdomar och vuxna samt stödgrupper för barn, ungdomar och vuxna. Vi har de senaste tre åren haft ett idéburet offentligt partnerskap – IOP Kvinna – tillsammans med Botkyrka kommun, Botkyrka folkhögskola, Arbetsförmedlingen och Bilda studieförbund. Vårt gemensamma mål är att öka förutsättningarna till arbete, studier och ökat livsutrymme för utrikes födda kvinnor som är arbetslösa. Syftet med IOP Kvinna är att genom tvärsektoriell samverkan mellan idéburen, kommunal och statlig sektor bidra till ökad inkludering, social hållbarhet och ekonomisk jämställdhet. Målgruppen för IOP Kvinna är arbetslösa kvinnor i åldern 25–64 år och vi prioriterar utrikes födda kvinnor. Under IOP paraplyet drivs projekt: En ettårig utbildning *Svenska i Butik* (SIB)³ i ett samarbete mellan Botkyrka folkhögskola och Hela Människan HBS, och *Tillväxt Kvinna*⁴, som finansieras via Tillväxtverket, där Samordningsförbundet HBS finns med.

¹ <http://helamanniskan.se/hbs>

² <http://helamanniskan.se>

³ <https://botkyrkafolkhogskola.org/svenska-i-butik/>

⁴ <https://samordningsforbundethbs.se/insatser/tillvaxt-kvinna/>

FÖRSTUDIEN KVINNA INFÖR ARBETE

Den Europeiska socialfonden (ESF) är EU:s viktigaste verktyg för att skapa fler och bättre jobb i Europa. Fonden verkar genom att finansiera projekt som på olika sätt kan förbättra arbetsmarknaden och stärka näringslivet i medlemsländerna. Svenska ESF-rådet förvaltar fonden på uppdrag av Arbetsmarknadsdepartementet.⁵

Hela Människan HBS fick medel från ESF-rådet i Stockholm⁶ för förstudien *Kvinna inför arbete*. Förstudien har genomförts under perioden januari-juni år 2021. Studien speglar trösklar in till arbetsmarknaden för grupper av utrikes födda kvinnor och vilka insatser som skulle kunna finansieras via ESF+ programmet för att sänka trösklarna. Vad är orsakerna till trösklarna? Hur kan trösklarnas sänkas? ESF+ programmet genomförs år 2021–2027 i Sverige och andra medlemsländer i EU⁷. *Kvinna inför arbete* har tagit fram en problem- och behovsanalys med koppling till ekonomisk utsatthet och etablering på arbetsmarknaden. Analysen har fokus på kön/genus, jämställdhet, jämlikhet och icke-diskriminering. Perspektiv på tillgänglighet belyses i förstudien i enlighet med *Svenska ESF-rådets standard för tillgänglighetsintegrering*⁸. Analyserna i förstudien återspeglar strukturella, organisatoriska och individuella trösklar in till arbetsmarknaden.

Insatser i ESF+ ska stödja kvinnor (och män) som är **ekonomiskt utsatta** inom definitionen relativ fattigdom. I *Kvinna inför arbete* avser det utrikes födda kvinnor som efter skatt har en inkomst som understiget 60 procent av medianinkomsten i Sverige. Det avser insatser inom jämställdhets, integrations-, utbildnings-, social-, folkhälso-, och arbetsmarknadspolitiken. Det avser projekt som kan sänka trösklarna in till arbete, försörjning och studier för ekonomiskt utsatta kvinnor i olika grupper. Det avser insatser som utvecklas tillsammans med kvinnor som är deltagare i projekten. Det avser insatser som ökar den organisatoriska kapaciteten – arbetssätt, metoder och modeller – för att möta ekonomiskt utsatta utrikes födda kvinnor i olika grupper. Det avser insatser för att utveckla strukturer för samverkan och samhandling där jämställdhet- och jämlikhet integreras i processerna.

Insatser i ESF+ ska stödja **etablering och återinträde på arbetsmarknaden** för de som ställts långt från arbetsmarknaden. I *Kvinna inför arbete* avser det utrikes födda kvinnor i olika grupper baserat på exempelvis födelseländer, utbildningsnivåer, diskriminering och arbetsmarknadserfarenhet i Sverige. Det avser insatser främst inom jämställdhets-, utbildnings-, och arbetsmarknadspolitiken. Det avser

⁵ Svenska ESF-rådet. <https://www.esf.se/>

⁶ <https://www.esf.se/min-region/>

⁷ <https://www.esf.se/vara-fonder/socialfondsprogrammet-esf-2021-2027/>

⁸ <https://www.esf.se/att-ansoka/horizontella-principer/vagledninga/>

projekt som kan sänka trösklarna in till arbete, försörjning och studier genom kombinationer av insatser på individnivå, på organisationsnivå och på strukturnivå. Insatser på individ- och gruppnivå som utvecklas tillsammans med deltagarna i projekten. Insatser som utvecklar organisatorisk kapacitet ur ett genusperspektiv – modeller för lärande, arbetsträning, arbetslivsriktade rehabilitering, arbetsförmågebedömningar, praktik, matchning, validering, mentorskap och handledning – för att minska risken att återskapa föreställningar om ”invandrarkvinnor”, som inte bygger på fakta. Genusmedvetna och innovativa insatser som kan utveckla strukturer, värdekedjor och värdestjärnor för utrikes födda kvinnor i olika grupper. Värdekedjor som utgår från individuella behov snarare än ett färdigt utbud av insatser som inte har evidens i forskningen, inte är beprövad praktik i grupper av utrikes födda kvinnor eller som inte motsvarar det som individen behöver/efterfrågar.

Förstudien har dokumenterats i en huvudrapport/slutrapport till ESF-rådet och ett antal delrapporter: **Projektöversikt** (den här rapporten) samt en Statistiköversikt, en Kunskapsöversikt, en Metodöversikt, en Projektöversikt, en Intervjuöversikt och ett underlag för Indikatorer och Utlysningar.

SYFTE, LÄSANVISNINGAR OCH AVGRÄNSNINGAR

Den här delrapporten i förstudien *Kvinna inför arbete* beskriver ett urval av projekt och verksamheter med syftet att bidra med lärdomar i ESF+- Projekt som sänkt trösklar in till arbetsmarknaden med grupper av utrikes födda kvinnor. Översikten är långt ifrån heltäckande och det finns fler projekt finansierade av ESF som vänt sig till olika grupper av utrikes födda kvinnor. De projekt som valts ut i översikten har främst skiljt ut sig genom tydliga inslag av egenmakt, delaktighet och jämställdhetsperspektiv. Några utvalda projekt har utformats utifrån genusvetenskaplig teoribildning. I första **avsnittet (1)** beskrivs **Lärdomar från ESF och andra program** och exempel på projekt. Därefter – baserat på lärdomarna – presenteras en **Modell för projektpresentation (avsnitt 2)**. I de nästkommande avsnitten presenteras – med stöd av modellen – några exempel från **Civilsamhället och folkbildning (avsnitt 3)**, **Arbetsförmedlingen och länsstyrelser (avsnitt 4)**, och **Samordningsförbund och kommuner (avsnitt 5)**. Rapporten avslutas med en uppmaning att **Göra mer av det som fungerar (avsnitt 6)**. I bilaga 1 finns en översikt över andra förstudier – finansierade av ESF-rådet i Stockholm – som har gränssytor till *Kvinna inför arbete*. I bilaga 2 finns fler exempel på ESF-projekt.

Urvalet av projekt har skett genom sökningar i ESF:s databaser för åren 2007–2013 och åren 2014–2020 samt en genomgång av rapporter och material från ESF för åren 1995–1999 och åren 2000–2006.

Därutöver har sökningar skett i databaser och på webbplatser för projekt inom EU program som Asylmigrations- och integrations-fonden (AMIF)⁹, Erasmus+¹⁰ och Interreg¹¹. Projekt finansierade via Arvsfonden, Delegationen mot segregation (Delmos), Jämställdhetsmyndigheten, Länsstyrelser, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF), Tillväxtverket och Vinnova. Sökningar genomfördes i Insatskatalogen¹² för samordningsförbunden i Sverige¹³. Exempel på projekt finansierade av Erasmus+, av Länsstyrelser och av Tillväxtverket bedömdes ha hög relevans för ESF+. I urvalet av projekt har vi sökt efter kombinationer av insatser; kedjor av insatser; makt och inflytande för deltagarna; samhandling mellan aktörer och aktiviteter riktade till majoritetssamhället. Hur projekten anknyter till ett eller flera av de jämställdhetspolitiska målen? Begreppet majoritetssamhället används för att beskriva normer i samhället, i organisationer, i grupper och hos individer som (åter)skapar utrikes födda kvinnor i olika grupper som *de Andra*.

Begreppen *den Andre/de Andra* beskriver individer som skiljer sig från mig/oss och identifieras som avvikande i relation till det egna jaget, den egna identiteten och de som är *De Samma* som mig. Begreppet används ofta för att förklara processer där föreställningar om ett "vi" samtidigt skapar föreställningar om individer och grupper som "de andra".

Urvalet har fokuserats på inslag som är överförbara från ett sammanhang till ett annat. Detta mot bakgrund av att trösklarna in till arbetsmarknaden skiljer sig mellan individer, grupper och miljöer.

Det är skillnad för er som har många utrikes födda kvinnor i er verksamhet (referens till Hela Människan HBS) ***och oss i små kommuner utanför storstadsområdena*** (citat intervju med projektledare)

Vi belyser inte projekt relaterat till det jämställdhetspolitiska målet *mäns våld mot kvinnor ska upphöra* i förstudien även om våld är en tydlig tröskel in till arbetsmarknaden och i arbetslivet för många kvinnor¹⁴. Vi hänvisar till Operation Kvinnofrid¹⁵ som har 25 års erfarenhet inom området, Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet¹⁶ och myndighetssamverkan för Kvinnofrid¹⁷. NCK erbjuder basutbildningar¹⁸ som projektägare i ESF+ kan ta del av. Grundläggande kunskaper är en

⁹ Migrationsverket (2021) *Om Asyl-, migrations- och integrationsfonden (AMIF)* <https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/EU-fonder/Om-Asyl--migrations--och-integrationsfonden-AMIF.html>. Tillgänglig 2021-06-01

¹⁰ <https://www.utbyten.se/>

¹¹ <https://eufonder.se/interreg.html>

¹² <https://www.insatskatalogen.se/>

¹³ <https://www.finsam.se/samordningsforbund>

¹⁴ Se t.ex. KNUT (2019) *Fler blir självförsörjande när vi blir bättre*. Kommunalt Nätverk för UTveckling

¹⁵ <https://www.operationkvinnofrid.se/>

¹⁶ <https://www.nck.uu.se/>

¹⁷ <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/nationell-myndighetssamverkan-kvinnofrid/>

¹⁸ <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/webbstod-for-kommuner/utbildning-moter-valdsutsatta/webbkurs-om-vald/>

förutsättning för att kunna upptäcka våld som tröskel in till arbetsmarknaden för kvinnor (och män) samt för personer som inte identifierar sig som kvinna/man i arbetsmarknadsprojekt.

Det finns också ett gediget material om insatser inom entreprenörskap och företagande, som vi valt bort i förstudien. Dels för att Tillväxtverket haft uppdrag inom temat utrikes födda kvinnors företagande och publicerat rapporter samt statistiköversikter senaste åren¹⁹. Dels för att det alltid finns en risk för ”push” in i företagande, vilket kan öka – inte minska – trösklar in till arbetsmarknaden för grupper av utrikes födda kvinnor. Företagande blir lösningen på arbetslöshet och diskriminering på svensk arbetsmarknad med ibland mycket låga inkomster som följd²⁰. Dels för att andra förstudier finansierade av ESF-rådet i Stockholm förväntas belysa entreprenörskap. Vid sökningar i databaser fann vi även att en majoritet av projekten som vänt sig till utrikes födda kvinnor inom ESF sedan år 1995 och framåt inriktats på entreprenörskap, företagande och sociala företag. Behoven av insatser för att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden för grupper av utrikes födda kvinnor är mycket stora och insatserna behöver differentieras i ESF+.

Självklart är utrikes födda kvinnor entreprenöriella och entreprenörskap kan leda till en etablering som företagare, som samhällsentreprenör, som uppfinnare/idégivare, som projektledare, som intraprenör, som medarbetare i ett socialt företag och som verksamhetutvecklare/ledare. Det vi vill rikta uppmärksamheten på i *Kvinna inför arbete* på är att eget företagande eller sociala företag inte är den enda lösningen på de stora utmaningarna med ojämställdhet, ojämlikhet, diskriminering, utsatthet och långtidsarbetslöshet i Sverige.

Varför ska just utrikes födda kvinnor som ställts långt från arbetsmarknaden starta företag som en lösning på arbetslöshet? (citat intervju tjänsteperson statlig myndighet)

¹⁹ Tillväxtverket (2019) *Anställning eller företagande? En kvantitativ kartläggning av utrikes födda kvinnors arbetsmarknadsetablering och företagande*. Stockholm: Tillväxtverket, Rapport 0288

Tillväxtverket (2019) *Sex röster om att starta och driva företag*. Stockholm: Tillväxtverket, Rapport 0289

Tillväxtverket (2019) *Fem vägar till arbete och företagande för utrikes födda kvinnor*. Stockholm: Tillväxtverket Rapport 0287

Tillväxtverket (2015) *Nationell strategi för ett företagsfrämjande på likvärdiga villkor 2015–2020*, Stockholm: Tillväxtverket

²⁰ Riskerna med push in i företagande uppmärksammades av Sverige redan i första programperioden för år 1995–1999 inom ESF och diskuterades med Europeiska Kommissionen. Grupper av kvinnor som fått stöd för eget företagande blev snabbt arbetslösa och de hade tappat tid i etableringen.

1. LÄRDOMAR FRÅN ESF OCH ANDRA PROGRAM

1.1 Lärande exempel ESF år 1995–1999

ESF har sedan starten i Sverige år 1995 finansierat initiativ som syftat till att sänka trösklarna för utrikes födda kvinnor i olika grupper. Första programperioden återfinns två projekt som utmärkte sig i Stockholmsregionen och som fick genomslag på EU nivå.

SIMBA (lejon på swahili)

SIMBA drevs av kvinnosektionen inom Afrosvenskarnas riksförbund²¹ i Stockholm och var under en period medfinansierat via ESF. Det var det första initiativen som startades av kvinnor födda i Afrika för kvinnor som kommit till Sverige från samma världsdel. Kvinnorna organiserade sig och initierade ett projekt utifrån behov i målgruppen med koppling till arbetslöshet, diskriminering och ekonomiskt bistånd. SIMBA utvidgades till att omfatta utrikes födda kvinnor oavsett födelseregion och var en av de första mer omfattande verksamheterna i Stockholm som vände sig till arbetslösa utrikes födda kvinnor utan akademisk utbildning. I det här sammanhanget bör dock nämnas *Livstycket*²², som hade verksamhet år 1992–2019. Pedagogiken och förhållningsättet i SIMBA var nyskapande och bidrog till att motivera deltagarna, stärka deras självförtroende och synliggöra deras resurser. Innehållet var en mix av språk och kommunikation (verbal kommunikation, icke-verbal kommunikation, symbolspråk; och kulturella koder), jobbsökeri, rollspel, arbetsmarknadsorientering, samhällsorientering, friskvård och matchning till arbetsgivare som behövde anställa.²³

*Vi utgår från att allt är möjligt och att de enskilda kvinnorna livsprojekt är kraftkällan för verksamheten.*²⁴

SIMBA-metoden syftade till att överbrygga hinder för lärande genom delaktighet, kvinnogrupper, synliggörande av gruppens betydelse, en mix av praktik och teori (lärande genom görande) och "stretching" där kunskaper förmedlas i små steg. Förhållningsättet skulle bryta mot de "tycka-syndom" och "omhändertagandeattityder" (paternalism) som kvinnorna mött och handlade om att arbeta med kvinnorna (egenmakt). Deltagarna hade inflytande över, styrde och påverkade sina egna lärprocesser. Kvinnorna var med och formade innehållet i insatserna. Handledarna i SIMBA riktade uppmärksamheten på deltagarens behov, möjligheter och önskemål samt försökte finna vägar för dem

²¹ <https://www.afrosvenskarna.se/>

²² <https://www.livstycket.com/>

²³ Danilda (2004) *Utvärdering av SIMBA - en verksamhet som finner vägar till arbete för invandrade kvinnor*

²⁴ SIMBA (2000) Brev daterat 8 maj 2000 till Stockholms stad från Kvinnoprojektet Simba.

att nå sina mål. Det fanns likheter mellan SIMBA-metoden och förhållningssätt i kvinnogrupper inom folkbildningen i Sverige under 1900-talet och modern vuxenutbildning i kvinnogrupper. SIMBA beskrivs i en rapport från Nationellt kompetenscentrum för livslångt lärande²⁵ tillsammans med andra nyskapande nordiska projekt. Den metod för att främja egenmakt (eng. empowerment) som SIMBA tillämpade är lika viktig idag (år 2021) som den var på 1990-talet, och passar in i ESF+.

Framgångsfaktorer i SIMBA och andra nordiska projekt

- Handledarnas intresse för deltagarnas bakgrund och anpassning av lärandet utifrån skilda bakgrunder.
- Deltagarna inflytande över verksamheten och delaktighet i utformningen av innehållet. Aktiviteterna utgår från handlingsplaner, som deltagarna är med och skapar.
- Skräddarsydda insatser för varje individ. Inga färdiga koncept eller ett färdigt utbud av insatser som bygger på föreställningar om vad deltagarna behöver.
- Kunskap om motivationsteorier och vad som påverkar en individs motivation.
- Insikten om att vägen till språket går via arbete, inte tvärtom.*²⁶

TEKNIKAN

Teknikan var ett projekt som föregicks av en förstudie inom dåvarande Arbetsmarknadsverket (AMS) i början av 1990-talet. Förstudien utgick från behov som uttrycktes av teknikföretag och nischer där kvinnor skulle kunna "bryta sig in"²⁷. Projektet växte fram i skärningspunkten mellan forskning inom feministisk teknovetenskap, pedagogik och psykologi och praktiska erfarenheter från tidigare BRYT-projekt. AMS hade från år 1993 i uppdrag att genomföra insatser för att bryta den horisontella segregeringen på arbetsmarknaden och det handlade ofta om att få fler kvinnor till teknik.

Teknikan var ett transnationellt projekt inom ESF-NOW (New Opportunities for Women)²⁸ och ett vägledningsprogram som vände sig till inrikes och utrikes födda arbetslösa unga kvinnor (20–30 år) med gymnasieutbildning. Kvinnor som kommit som flyktingar från exempelvis forna Jugoslavien och Mellanöstern deltog. Programmet innehöll data, elektronik, matematik och mekanik och orientering

²⁵ Chaib & Bengtsson-Sandberg (2003) *Vi föds inte vid gränsen! Motivation och hinder avseende invandrades kompetensutveckling i Norden – ett tankedokument*. Encell, Nationellt kompetenscentrum för livslångt lärande Rapport 1:2003. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation

²⁶ Sid 36 Ibid

²⁷ Aurell & Danilda (1995) *Nya nischer för kvinnor på den tekniska arbetsmarknaden - vägen dit*. Arbetsmarknadsstyrelsen. Vägledningsheten, AMS, 1995

²⁸ Programmet finns inte längre

om yrken och utbildningar²⁹. Praktiska inslag som PC bygge och uppfinnande synliggjorde föreställningar i majoritetssamhället om vad arbetslösa utrikes födda kvinnor skulle klara av.

Hur ska en kvinna född i Iran kunna bygga en PC? (kommentar av lärare på ett tekniskt universitet)

Vägledningsprogrammet fångade upp utrikes födda kvinnor med teknisk bakgrund och/eller tekniskt intresse. Kvinnorna erbjöds efter programmet praktik inom ett tekniskt område och över 80 procent av deltagarna valde en utbildning med inriktning mot teknik efter programmet. I Teknikan fanns lärande inslag för vägledare/handledare/pedagoger för att öka kunskaperna och kön/genus inom teknik. Forumteater³⁰ prövades tillsammans med Witec Europe³¹, som ett verktyg för att synliggöra normer i samhället. Framgångsfaktorer i Teknikan var teknikpedagogiken, genusperspektivet, nära kontakter med företag, samverkan med högskolor samt individuell vägledning kombinerat med gruppaktiviteter. Självförtroendet ökade hos kvinnor som inte hade teknisk bakgrund och det blev både färdigbyggda PC och en del tankar om uppfinningar inom en rad olika områden, däribland solenergi.

Även om den här modellen för vägledningsprogram inte passar alla grupper av utrikes födda kvinnor finns en potential att genom relativt korta insatser – 10 veckors vägledning och praktik – fånga upp unga gymnasieutbildade kvinnor födda i länder med en lägre horisontell segregering på arbetsmarknaden än i Sverige. Kvinnor som är nyfikna på teknik. Modellen kan överföras till en rad olika områden där det finns framtida rekryteringsbehov, exempelvis transporter och energi. Första steget i modellen är att identifiera nischområden tillsammans med näringslivet.

Intellektuell stimulans och fascination tillsammans med positiva upplevelser av eget konstruerande skulle ge kvinnorna möjlighet att göra ett väl underbyggt tekniskt val och dessutom känna att de valt för sin egen skull.³²

1.2 Lärande exempel ESF år 2000–2006

I det nationella programmet Växtkraft Mål 3³³ är det svårt att utläsa omfattningen av utrikes födda kvinnors deltagande. Programmet riktade dock uppmärksamheten på att utrikes födda kvinnor hade högre sjuktal än utrikes födda män samt inrikes födda kvinnor och män. Under programperioden

²⁹ Aurell (2000) *Teknik på kvinnors vis. Om villkor och möjligheter*. ESF-rådet.

Se även SOU (2001:44) *Jämställdhet – transporter och IT*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.

SOU (2004:43) *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.

³⁰ <https://dialogguiden.se/1901>

³¹ <https://www.witec.se/>

<https://www.witeceu.com/>

³² Sid 7 Aurell (2000) *Teknik på kvinnors vis. Om villkor och möjligheter*. ESF-rådet.

³³ Europeiska Kommissionen, Europeiska Socialfonden (2010) SLUTRAPPORT *Europeiska socialfonden i Sverige 2000–2006*. Dnr 2009–00386

synliggjordes behovet av olika metoder för att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden relaterat till ohälsa i grupper av utrikes födda kvinnor. De utrikes födda kvinnor som lider av posttraumatisk stress eller andra symtom måste få tillgång till behandling parallellt med lärande och arbetsmarknadsinsatser för att trösklarna ska sänkas in till arbetsmarknaden. Projekt genomfördes med nyskapande insatser för jämställdhet, integration och mångfald med syftet att påverka attityder och normer i samhället. Jämställdhetsintring tydliggjordes som krav och en del av de metoder som beskrivs i förstudiens Metodöversikt har vidareutvecklats utifrån erfarenheterna i Växtkraft Mål 3. Omfattande insatser genomfördes för att nå chefer och ledare med syftet att öka deras förståelse för jämställdhet och det fanns plattformar för jämställdhet och regionalt utvecklingsarbete, däribland i Stockholm Jämt. Analyser synliggjorde vikten av att *uppmärksamma intersektoriella problem. En och samma person kan vara både kvinna, invandrare och homosexuell*³⁴. Dessutom vikten av att sprida och implementera lärande exempel, att ha ett underifrånperspektiv och att involvera civilsamhället.

*Men många gånger är det största hindret arbetsgivarens okunskap och attityd. I projektet provades en modell där man även tog hand om den mottagande arbetsplatsen. Modellen bygger lika mycket på att höja kompetensen hos den befintliga personalen och ledningen på arbetsplatsen i frågor som gäller jämställdhet och integration som att skapa vägar för människor med invandrabakgrund in i arbetslivet.*³⁵

Programperioden år 2000–2006 fanns även ESF Equal³⁶, som bidrog till att fler röster från utrikes födda kvinnor än tidigare hördes, inslag av (norm)kritisk pedagogik och utrikes födda kvinnors organisering. Equal byggdes upp kring utvecklingspartnerskap (UP), som skulle sänka trösklarna för grupper som ställts långt från arbetsmarknaden och diskriminerades. Insatserna skulle påverka samhällsstrukturer och det fanns temagrupper som systematiserade kunskaper från partnerskapen. Flera UP följdes även av forskare. Equal bekräftade vikten av riktade insatser till majoritetssamhället och inte bara till de grupper som ställs utanför arbetsmarknaden³⁷. Majoritetssamhället måste motiveras till förändring för att kunna ta emot de motiverade utrikes födda.

Jämförande studier genomfördes även mellan exempelvis UP i Sverige och i Nederländerna som mötte utrikes födda kvinnor. Dessa analyser visade på en högre mottagarkapacitet i Nederländerna och mer jämlik samverkan i UP³⁸. Förklaringar kan vara att Nederländernas välfärdsmodell förändrats med

³⁴ Sid 74 Evertsson (2006) *Se verkligheten. Erfarenheter och idéer för ett nytt arbetsliv*. Svenska ESF-rådet

³⁵ Sid 40 Ibid

³⁶ Programmet finns inte längre

³⁷ <https://nyweb.esf.se/Vara-fonder/Gamla-fonder/Program-2000-20061/Equal/>

³⁸ Axelsson (2005) *Transnational differences in EU Funding Programmes: A comparison of two EQUAL project*. Erasmus University Rotterdam

lösningar där utsatta grupper deltar i innovationsprocesser (läs tjänsteinnovation) och att civilsamhället har en annan roll (läs starkare roll) som utförare av olika tjänster. I Stockholm fanns bland annat **UP Resursutbyte** (Socialtjänsten Stockholm stad) som utvecklade en modell för arbetsplatsförlagd introduktion i skolor för nyanlända kvinnor och män. Deltagarna hade antingen en utbildning, erfarenhet eller en önskan att arbeta inom skolans verksamhetsområde. Modellen är direkt överförbar till ESF+ och projekt som syftar till att sänka trösklar för grupper av utrikes födda kvinnor. Hela Människan deltog i **UP Samverkan mot Trafficking** och även här finns lärdomar för ESF+ projekt, som vill fånga upp grupper av kvinnor (och män) i särskilt utsatta livssituationer. **UP KomTek** byggde vidare på Teknikan (se ovan) och lanserade kommunala tekniskolor⁴⁰.

Utöver Stockholmsregionen fanns bland annat **UP RE-KOMP**, som utvecklade metoder för att förbättra mottagandet av nyanlända kvinnor och män. Här finns lärdomar relaterat till metoder för ett integrerat hälsoperspektiv⁴¹ i projekt som vänder sig till kvinnor med ohälsa som tröskel in till arbetsmarknaden. Lärdomarna från RE-KOMP är bland annat vikten av att kombinera friskvård och språkinläring samt egenmakt i form av organiserat stöd till *kvinnorna utifrån deras bilder/föreställningar om vad de behöver, för att utveckla kontroll över sin situation*⁴². Inslag i UP RE-KOMP var att erbjuda deltagare i sfi och/eller i arbetspraktik parallell behandling av psykologiska besvär, exempelvis post traumatisk stress syndrom (PTSD). Partnerskapet utvecklade även metoder för att öka insikter och förståelser hos de målgrupper som möter nyanlända.

...de metoder som används innehåller också en tvetydighet i förhållande till den frigörelse som är en del av målsättningen med de empowermentorienterade metoderna. Å ena sidan utgör de redskap för att kunna delta och använda sina resurser i det svenska samhället. Då kan de uppfattas som redskap för att utveckla kvinnornas kompetens att fungera i samhället och därmed bidra till deras frigörelse som kvinnor och som invandrare och flyktingar. Å andra sidan är samma metoder också uttryck för metoder som ska anpassa kvinnorna till idealiserade normer och värderingar. En tolkning är att då att det i högre utsträckning är projektets definition av kvinnornas problem som styr Ordkrafts utformning än kvinnornas egen förståelse av sin situation.⁴³

Samtidigt som egenmakt var en viktig del i ESF Equal återskapades maktordningar i möten med utrikes födda kvinnor och andra grupper som utsätts för diskriminering. **UP Mångfald i företagsamhet** – där

⁴⁰ <https://komtek.se/>

⁴¹ Löthberg (2003) *Från omhändertagande till tillvaratagande ett utvecklingspartnerskap inom europeiska socialfondens (ESF) gemenskapsinitiativ EQUAL*, Socialmedicinsk tidskrift nr 1

⁴² Sid 55 Ibid

⁴³ Sid 100 Denvall & Wright Nielsen (2006) *Innovationsparadoxen. En studie av två försök att med nyskapande insatser lösa sociala problem*. Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete Växjö universitet Rapportserie i socialt arbete. Nr 5, 2006

grupper av utrikes födda kvinnor deltog –i Södermanland strävade efter att utveckla processer utifrån interaktiv kritisk forskning, kritisk pedagogik och kritisk förnyelse som motmakt gentemot maktstrukturer i samhället⁴⁴. Dessa ansatser kan beskrivas som mer traditionella (teoretiska) tolkningar av begreppet egenmakt. Andra tolkningar av begreppet egenmakt fanns inom Equal med starkare inslag av paternalism. Dessa tolkningar av egenmakt riskerar att påverka deltagarnas motivation för att delta i olika insatser, som syftar till att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden.

1.3 Lärande exempel ESF år 2007–2013

Flera av de organisationer som tog initiativ till satsningar under tidigare ESF perioder var fortsatt aktiva i arbetet för att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden för utrikes födda kvinnor i olika grupper. Det fanns även en temagrupp för integration i arbetslivet, som uppmärksammade strukturella och organisatoriska trösklar för grupper av utrikes födda kvinnor⁴⁵. I ESF finansierade **Framtidbron** analyserade Internationella Kvinnoföreningen (IKF) i Malmö trösklar för kvinnor i en liknande förstudie som *Kvinna inför arbete*. Utmaningarna beskrevs i termer av avsaknad av ett intersektionellt perspektiv och normkritiskt förhållningssätt hos handläggare i stat och i kommun. Avsaknaden av insatser som tar hänsyn till den ojämställda fördelningen av ansvar för familj, hem, barn och andra närstående. Resultaten i föreliggande förstudie har stora likheter med resultaten i Sydsverige. Förstudiearbete är centralt i ESF för att kunna erbjuda rätt insatser med hög kvalitet.

Oavsett verklig arbetsfördelning i hemmet i enskilda familjer, görs antaganden om kvinnans roll och utgångspunkt, utifrån hennes kön och bakgrund, vilket gör att hon inte erbjuds samma möjligheter som män. Flera studier visar att det finns grundade och ibland ogrundade föreställningar om hur kvinnor med utländsk bakgrund är och vad de strävar efter, vilka styr de insatser som erbjuds eller inte erbjuds dem. ⁴⁶

Projekt Trapphuset – medfinansierat av ESF – är idag den välkända verksamheten Yallatrappan⁴⁷ vars modell fortsätter att spridas till olika delar av Sverige med stöd från bland annat ESF. Utvärderingen av Trapphuset visade på flera styrkor: Arbets sättet anpassades till gruppen och det fanns en mix av praktiskt lärande och dialoger. Deltagarna fick den tid de behövde för att komma vidare, det fanns engagerade pedagoger och det fanns utrymme att skapa tillitsfulla relationer. Verksamheter skapades

⁴⁴Sid 53-73 Berglund & Danilda (2008) *Interaktiv kritisk forskning: En arena för omprövning av gemensam kunskap*. Ingår i Johannisson, Gunnarsson & (2009, red.) *Gemensamt kunskapande – den interaktiva forskningens praktik*. Växjö: Växjö University Press, Växjö universitet, 2008. Acta Wexionensia Nr 149/2008

⁴⁵ Linköpings universitet (2021) *Publications for Temagruppen integration i arbetslivet* <https://ep.liu.se/PubList/Default.aspx?SeriesID=5100> Tillgänglig 2021-06-01

⁴⁶ Källa ESF projektdatabas, Framtidsbron.

⁴⁷ <https://www.yallatrappan.com/>

med utgångspunkt från vad deltagarna var intresserade av och hade erfarenhet av. Trappan hade ett gemensamt mål att starta en förening och permanenta verksamheten. Framgångsfaktorerna handlade om engagerade partners med kompetenser, stödstrukturer och ekonomiskt stöd för att säkerställa en permanent verksamhet. I projektledningen fanns personer med erfarenhet och breda kontaktnät⁴⁸.

Föräldralediga med planering för framtiden i Malmö⁴⁹ fångade upp behov i gruppen utrikes födda kvinnor och män som riskerade att få glapp i exempelvis introduktionsprogram och övergångar från utbildning till arbete på grund av föräldraledighet. Det var ett inom ESF Sverige nyskapande inslag med en mix av (1) Framtidsplanering i form av arbetsmarknads- och samhällsorientering, vägledning, svenskutbildning, studiebesök, utveckling av meritportfölj och arbetsplatsförlagd praktik; (2) Föräldrastärkande insatser; och (3) Barnverksamhet ledd av barnskötare och utformad enligt specifika behov. Utvärderingen av projektet beskriver faktorer som påverkat utfallet positivt i termer av en lång projektperiod och ett helhetsperspektiv⁵⁰. Modellen kan vidareutvecklas och implementeras med stöd från ESF+ tillsammans med ekonomiskt utsatta ensamstående utrikes födda kvinnor med barn i Stockholmsregionen. Andra grupper av kvinnor som möter trösklar pga. föräldraledighet.

1.4 Lärande exempel ESF år 2014–2020

Det finns fortfarande projekt som pågår våren år 2021 som kan ge viktiga bidrag för ESF+ utöver de projekt som redan är avslutade. Se bilaga 2. Programperioden år 2014–2020 visar på mer differentierade insatser med grupper av utrikes födda kvinnor även om det i vissa projekt syns att "gruppen" lagts till utan reflektioner kring behov eller ett genusperspektiv. Vi ser att målgrupperna (i projekten) fortfarande inte differentieras eller att kön finns med som variabel, vilket nästan alltid innebär att kvinnor osynliggörs. Trots att det i åtskilliga rapporter från den första programperioden för strukturfonderna i Sverige år 1995–1999 betonats att projekten bör skriva ut utrikes födda kvinnor och utrikes födda män, inrikes födda kvinnor och inrikes födda män, unga kvinnor och unga män, unga utrikes födda kvinnor och unga utrikes födda män osv. är det fortsatt ovanligt. Detsamma gäller skrivningar för att inkludera personer som är utrikes födda och inte identifierar som kvinna eller man.

⁴⁸Friis (2010). *Projekt Trapphuset Rosengård. Utbildningsverkstad och empowermentstation för invandrarkvinnor på väg mot arbete. En rättssociologisk undersökning av måluppfyllelse, genomförande och normstödjande arbete. Slutrapport från den externa utvärderingen.* Lund: Lund: Lunds universitet, Rättssociologiska enheten, earch Report in Sociology of Law; Vol. 2010:1

⁴⁹ <https://nyweb.esf.se/Resultat/Projektartiklar/Projektartiklar-2007-2013/Integration/Foraldralediga-med-planering-for-framtiden/>

⁵⁰ Skaneus Support (2014) *Utvärdering av projektet föräldralediga med planering för framtiden.*

Vi tror (föreställningar) att resultaten från projekten blir lika för kvinnor och för män i olika grupper, men vi vet inte om det är fallet baserat på kunskap och fakta (se delrapporter Kunskapsöversikt och Metodöversikt).

Vi har ju alla målgrupper som står långt från arbetsmarknaden, där ingår ju utrikes födda kvinnor. De får ju samma insatser som ungdomar. Tror du att de behöver andra insatser? (citat ur intervju)

Risken finns för stigmatisering när vi skriver utrikes födda kvinnor som är kortutbildade. Genom att ange exempelvis inrikes födda män som är kortutbildade och utrikes födda män från Afrika som är kortutbildade som grupper återskapar vi inte i lika hög utsträckning utrikes födda kvinnor som *de Andra* (läs de som är kortutbildade). Det finns betydligt fler kortutbildade inrikes födda män i Sverige än utrikes födda kvinnor. I yngre åldersgrupper är andelen kvinnor födda i Asien med eftergymnasial utbildning högre än i motsvarande grupp inrikes födda män (se delrapport Statistiköversikt).

Samtidigt som det finns utvecklingsområden har vi identifierat ESF-projekt som belyser de jämställdhetspolitiska målen, är genusmedvetna och som når resultat med grupper av kvinnor som varit i Sverige länge och aldrig arbetat. Se vidare exemplen i kommande avsnitt. Vi har även identifierat nya aktörer inom civilsamhället som driver projekt. ESF projektet **Öppna dörren**⁵¹ som nådde över 2000 kvinnor är ett exempel. ÖppnaDörren är en portal för organisationer som vill bidra till inkludering i samhället⁵².

Under programperioden återfinns nyskapande insatser för och med majoritetssamhället i ESF, exempelvis **Vidga normen**⁵⁴. Länsstyrelsen driver projektet för att öka medvetenheten om begränsande normer relaterat till hudfärg. Vithetsnormen⁵⁵ är en av många trösklar in till arbetsmarknaden för grupper av utrikes födda kvinnor. Vidga normen har producerat kunskapsunderlag och en handbok för aktiva åtgärder. Det går att följa arbetet genom nyhetsbrev samt poddar och det finns en digital utbildning om rasism i arbetslivet. Kunskapsunderlaget visar precis som översikterna i förstudien *Kvinna inför arbete* på stora skillnader i inkomster mellan kvinnor födda i Afrika och andra grupper i samhället. Höga arbetslöshetstal även för högutbildade kvinnor som är födda i Afrika. Rapporterna från Vidga normen tyder på att investeringar i högre utbildning för kvinnor födda i Afrika inte "lönar sig" eftersom trösklarna fortsatt är höga in till arbetsmarknaden. Kvinnor

⁵¹ Axfoundation (2020) *Slutrapport: "Öppna dörren för nyanlända" Ett projekt delfinansierat av Europeiska Socialfonden 2020-09-21*

⁵² <https://www.oppnadorren.se/>

⁵⁴ <https://www.vidganormen.se/>

⁵⁵ Vithet som teoretiskt begrepp är centralt inom disciplinen kritiska vithetsstudier. Begreppet syftar bland annat på vithet som norm.

födda i Afrika segregeras baserat på kön och födelseregion⁵⁶. Länsstyrelsen fortsätter sitt nyskapande arbete genom en förstudie inom ESF där lärdomarna kan omsättas i praktiken med syftet att sänka trösklar för grupper av utrikes födda kvinnor (och män).

1.5 Lärande exempel utanför ESF sfären

NORDENS VÄLFÄRDSCENTER

Nordens välfärdscenter⁵⁷ publicerar lärande exempel för insatser som syftar till att sänka trösklarna för utrikes födda kvinnor i olika grupper. Utifrån forskning och beprövad praktik lyfts följande aspekter fram: Uppsökande verksamheter, Yrkes- och arbetsmarknadsutbildningar; Validering och kompletteringsutbildningar. Civilsamhället har en viktig roll i arbetet med att sänka trösklarna och det behövs samarbeten mellan kommuner och idéburen sektor. Här presenteras bland annat **Tillväxt kvinna** där Hela Människan HBS deltar, **Jämställd etablering** inom Arbetsförmedlingen, **Stadsdelsmammor** som finns i Stockholm stad och **Yallatrappan i Malmö** (se ovan eller kommande avsnitt för presentationer av projekten/verksamheterna).

Det finns även lärdomar från andra nordiska länder exempelvis **Jobbsjansen** i Norge som vänder sig till utrikes födda kvinnor. Kommunerna söker medel från staten för Jobbsjansen. Kraven från staten är tydliga med vad som ska ingå i Jobbsjansen, men kommunerna kan anpassa insatserna efter lokala behov av arbetskraft samt grupper av utrikes födda kvinnor som bor i kommunen. Insatserna ska individanpassas för varje deltagare och 70 procent av deltagarna ska gå vidare till arbete eller studier. Programmen innehåller insatser för att nå de kvalifikationer som behövs och arbetsmarknadsnära insatser. Jobbsjansen kan pågå i två år med möjlig förlängning upp till tre år⁵⁸.

Under Job Opportunity's part A, municipalities can apply for grants to offer qualification programmes for stay-at home immigrant women. The target group is women who are in need of qualification, who are not receiving supplementary public benefits, nor attending any form of language or labour market training. More than NOK 200 million has been granted to such projects in 43 different municipalities in the period 2017-2019⁵⁹

Resultaten i Jobbsjansen har förbättrats över tid sedan starten och år 2019 gick 76 procent av deltagarna till arbete eller studier. Övergången var lägre i de äldre åldersgrupperna och det är

⁵⁶ Se t.ex. Wolgast, Molina & Gardell (2021) *Antisvart rasism och diskriminering på arbetsmarknaden*. Stockholm: Länsstyrelsen Stockholms län. R2021:11

⁵⁷ Nordens välfärdscenter (2021) *Utrikes födda kvinnors etablering. Aktuell forskning och nordiska satsningar som lyckats korta vägen till arbete för nyanlända kvinnor*. <https://nordicwelfare.org/integration-norden/teman/invandrarkvinnors-etablering/> Tillgänglig 2021-06-01

⁵⁸ IMDi (2021) *Jobbsjansen* Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. <https://www.imdi.no/tilskudd/tilskudd-2020/jobbsjansen/>

⁵⁹ Sid 17 Høgestøl & Skutlaberg (2019) *Rom for kvalitet. Sluttrapport i følgeevaluering av Jobbsjansen 2017–2019*. Bergen: Ideas2evidence Rapport 09/2019

skillnader mellan exempelvis kvinnor som kommer från Indien (90 procents övergång till studier och arbete) och kvinnor som är födda i Somalia som har drygt 60 procents övergång. Även faktorer som ohälsa påverkar förutsättningar för övergång till arbete eller studier. 24 norska kommuner hade lokala program år 2019 med över 1000 deltagare. I genomsnitt hade deltagarna varit med i programmet drygt 11 månader. Cirka 1/3 av deltagarna hade högre utbildning.

Den insats som är vanligast i Jobbsjansen är lärande i norska i alla lokala program. Över 80 procent av deltagarna hade år 2019 fått en kombination av insatser som var skräddarsydda för just dem, vilket sannolikt kan förklara resultaten utöver att många kvinnor har högre utbildning. (Se även delrapport Kunskapsöversikt i förstudien som visar att Norge har bättre resultat än Sverige särskilt för kortutbildade). Andra faktorer för framgången, som lyfts fram av programmets följeforskare, är matchningsprocessen mellan deltagare och arbetsplatser, den kontinuerliga uppföljningen med deltagarna, små grupper med deltagare i varje kommun och förhållnings sättet (tillit, egenmakt, resurser). Den detaljerade uppföljningen av Jobbsjansen – som även omfattar födelseland – gör det lättare att följa processerna än i svenska insatser oavsett om de är finansierade via ESF eller andra aktörer. Uppföljningen är detaljerad både i termer av kvantitativa analyser och kvalitativa analyser. Jämförande analyser mellan olika lokalsamhällen ger fördjupade kunskaper.⁶⁰

TILLVÄXTVERKET

Tillväxtverket⁶¹ presenterar i rapporter verksamheter som vänder sig till grupper av utrikes födda kvinnor: Innanförskapsakademien i Östersund⁶², Rotary yrkesmentorer⁶³, SamSpråk⁶⁴ i Södertälje och Womenisa⁶⁵. Centrala frågeställningar utifrån Tillväxtverkets erfarenheter är: *Vilka behov avser projekten att lösa och med vilka grupper av utrikes födda kvinnor? Finns det för stort fokus på språk och social integration, för lite på arbetsmarknadsnära insatser? Hur ser samverkan ut mellan de verksamheter som arbetar för att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden med kvinnor i olika grupper?* Samverkan och samhandling är en förutsättning för att deltagarna ska kunna förflytta sig mellan olika verksamheter när deras behov förändras. Framgångsfaktorer som identifierats i projekt finansierade

⁶⁰ Høgestøl & Skutlaberg (2020) *Individrapportering 2019. Jobbsjansen A og B, Område 1*. Bergen: ideas2evidence. Rapport 12:2020.

⁶¹ Tillväxtverket (2019) *Anställning eller företagande? En kvantitativ kartläggning av utrikes födda kvinnors arbetsmarknadsetablering och företagande*. Stockholm: Tillväxtverket, Rapport 0288

Tillväxtverket (2019) *Sex röster om att starta och driva företag*. Stockholm: Tillväxtverket, Rapport 0289

Tillväxtverket (2019) *Fem vägar till arbete och företagande för utrikes födda kvinnor*. Stockholm: Tillväxtverket Rapport 0287

Tillväxtverket (2015) *Nationell strategi för ett företagsfrämjande på likvärdiga villkor 2015–2020*, Stockholm: Tillväxtverket

⁶² <https://www.verketostersund.se/om-innanfors-kapsakademien/>

⁶³ <http://rotarymentorer.se/>

⁶⁴ <https://sfris.se/samsprak-modell-ger-goda-resultat/>

⁶⁵ <https://www.womenisa.se/>

av Tillväxtverket är bland annat möjligheter att träna svenska utanför sfi, gruppaktiviteter och näringslivskontakter⁶⁶.

Det finns arbetsgivare som söker bristkompetenser inom sömnad och skötsel av utemiljö. Arbetsgivare och utrikes födda kvinnor tror bara inte riktigt på varandra. Projektet hjälper arbetsgivare att hitta rätt personer för deras team och utrikes födda kvinnor att hitta jobbet där de kan växa och skapa sin egen försörjning.⁶⁷

LÄNSSTYRELSENA

Länsstyrelserna har sedan ESF startade i Sverige initierat och deltagit i en rad projekt som syftat till att sänka trösklarna för utrikes födda kvinnor och utvecklat modeller för exempelvis intersektionella analyser⁶⁸. Länsstyrelsen tog år 2007 fram en rapport som beskriver resultaten av ett pilotprojekt med resurscentra (RC) för utrikes födda kvinnor i Stockholms län (sju idéburna organisationer). ESF-rådet i Stockholm, Nutek (idag Tillväxtverket), Länsstyrelsen, kommuner och statliga myndigheter deltog samt medfinansierade satsningen. Deltagande RC var lokaliserade i Botkyrka, i Haninge, i Huddinge, i Hässelby-Vällingby i Stockholms stad, i Södertälje eller arbetade länsövergripande.⁶⁹

Det finns ibland ett lite paternalistiskt synsätt, där handläggarna ser kvinnan som mindre vetande och där hela arbetet med att ta fram en plan blir en fråga om att tala om för kvinnan vad hon behöver.⁷⁰

Framgångsfaktorerna i projektet var individperspektivet, fokus på individens resurser och fokus på kvinnornas hela livssituation. Förtroende och tillit till de som arbetade på RC för samtal om livssituationer där RC fungerade som länken mellan kvinnorna, olika myndigheter och arbetsgivare. Satsningen nådde genom RC kvinnor som ställts långt från arbetsmarknaden och/eller kvinnor som inte inskrivna vid exempelvis Arbetsförmedlingen. Utrikes födda kvinnor som var etablerade på arbetsmarknaden vägleda kvinnor som mötte trösklar in till samhälle och arbete. Modellen som utvecklades vilade på olika delar: (1) Egenmakt; (2) Helhetssyn med tematiskt inriktade aktiviteter; (3) RC som länk mellan kvinnorna, myndigheterna och arbetslivet; (4) Lokala partnerskap; (5) Identifiering och dokumentation av hinder; och (6) Portföljer som verktyg för dokumentation och organisatoriskt lärande.

⁶⁶ Tillväxtverket (2019) *Fem vägar till arbete och företagande för utrikes födda kvinnor – en kvalitativ kartläggning av verksamheter som stärker nätverk och kontakt med arbetsmarknaden*. Rapport 0287

⁶⁷ <http://www.modetre.se/>

⁶⁸ Se t.ex. Länsstyrelsen Stockholm (2019) *Född 1985 – en generations inträde på arbetsmarknaden*. Stockholm: Länsstyrelsen Stockholm Rapport 2019:5

⁶⁹ Länsstyrelsen i Stockholms län (2007) *Pilotprojektet för tillväxt med integrationsperspektiv – slutrapport*. Länsstyrelsen Stockholm Rapport 2007: 30

⁷⁰ Sid 32 Länsstyrelsen (2014) *Välkommen in? Utrikes födda kvinnor på den svenska arbetsmarknaden och som företagare*. Länsstyrelsen Stockholm Rapport 2014:4

Resultaten visar att modellen är framgångsrik och leder till att kvinnorna närmat sig arbetsmarknaden och att också flera har kommit in på arbetsmarknaden. De viktigaste framgångsfaktorerna i modellen bedöms vara förhållningssätt, bemötande, helhetssyn, att utgå från varje individ och att bygga på resurserna hos den enskilde istället för att fokusera på problem. Andra framgångsfaktorer är den lokala förankringen och samarbetet med lokala myndigheter samt den sociala representativiteten som funnits i projektet. Resurscentra har nått kvinnor som myndigheterna inte har nått. Det gäller även de kvinnor som inte ingår i myndigheternas uppdrag enligt regleringsbrev, men som ändå behöver samhällets insatser.⁷¹

Länsstyrelserna publicerar också översikter över finansierade projekt och goda exempel⁷². En rapporten från Länsstyrelsen Stockholm ger en gedigen översikt över exempel från hela Sverige fram till publiceringen år 2014⁷³. Arosdöttrarna, var ett exempel på ett framgångsrikt program i Västerås med en mix av insatser för deltagarna. En uppföljning tillsammans med deltagarna visar att kvinnorna var nöjda och upplevda att de fått ökat livsutrymme och självtillit. Främjande faktorer i Arosdöttrarna var yrkesinriktad svenska; nätverk; kunskap om samhällets uppbyggnad, system och lagar; kunskap om mänskliga rättigheter; jobsök och coachning samt yrkesutbildning med praktik⁷⁴.

På ett övergripande plan kan de arbetsfrämjande insatserna brytas ned i följande framgångsfaktorer:

- Yrkesspecifika kompetenshöjande insatser kombineras med praktik.
- Integrerat hälsoperspektiv.
- Sfi-undervisning kombineras med grundläggande undervisning i andra ämnen.
- Kvinnan är delaktig i sin egen planering.
- Rekryteringskrav i upphandling⁷⁵.

Länsstyrelsen Stockholm har publicerat tre rapporter för perioderna åren 2017–2019, åren 2019–2020, åren 2020–2021 för finansierade projekt⁷⁶ med syftet att *utveckla kapacitet och beredskap i mottagandet av nyanlända*. Här återfinns flera projekt som vänt sig till kvinnor exempelvis Kvinnokraft Järva som bedrivit uppsökande verksamhet för att möta upp kvinnor med en stark vilja att etablera sig i Stockholm stad. Naturen en väg till integration i Norrtälje med kvinnor som saknade eller hade kort utbildning och som arbetade med lärande, språkträning och folkhälsa i ett grönt klassrum.

⁷¹ Sid 25 Länsstyrelsen i Stockholms län (2007) *Pilotprojektet för tillväxt med integrationsperspektiv – slutrapport*. Stockholm: Länsstyrelsen Stockholm Rapport 2007: 30

⁷² Länsstyrelsen (2014) *Välkommen in? Utrikes födda kvinnor på den svenska arbetsmarknaden och som företagare*. Stockholm: Länsstyrelsen Stockholm Rapport 2014:4

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Persson (2013) *Invandrarkvinnors upplevelser av utbildningsprogram. En kvalitativ studie på Arosdöttrarnas elever*. Akademin för hälsa, vård och välfärd. Folkhälsovetenskap. Mälardalens högskola

⁷⁵ Länsstyrelsen (2014) *Välkommen in? Utrikes födda kvinnor på den svenska arbetsmarknaden och som företagare*. Stockholm: Länsstyrelsen Stockholm, Rapport 2014:4

⁷⁶ Länsstyrelsen Stockholms län. *Integration pågår! Projekt för nyanlända i Stockholms län* finansierade av Länsstyrelsens utvecklingsmedel.

Utomhuspedagogik, natur och odling som metoder för att lära sig det svenska språket⁷⁸. Kultur som verktyg för hälsa och integration med nyanlända småbarnsmammor och barn i stadsdelen Enskede-Årsta-Vantör, Stockholm stad. Öppen förskola, Svenska med baby och integrerad sfi har också finansierats i olika delar av regionen. Sfx (Svenska för yrkesutbildade i Stockholms län⁷⁹) har fått medel för sitt utvecklingsarbete och insatsen har betydelse för kvinnor och män. Kvinnor, som har bakgrund inom för Sverige både kvinnodominerade och mansdominerade områden, får tillgång till svenskundervisning med fokus på yrkesspråk. I Tyresö erbjuds exempelvis svenska för vårdutbildade och svenska för programmerare.

Vi möter väldigt många kvinnor som inte upplever att de blivit sedda som individer och som nästan per automatik hänvisats till vård- och städyrken oavsett vad de gjort tidigare⁸⁰.

Länsstyrelsen i Västra Götaland presenterar i en rapport 179 projekt – varav flera med grupper av utrikes födda kvinnor – med utgångspunkt från Agenda 2030 och med koppling till jämställdhetsmål⁸¹. En av slutsatserna är att *projekt som riktar sig till föräldralediga är viktiga ur ett jämställdhetsperspektiv. Kvinnor deltar i högre utsträckning i etableringsprogrammet på deltid, oftast på grund av föräldraledighet⁸²*. Även Länsstyrelsen Skåne presenterar projekt med relevans för att sänka trösklar för utrikes födda kvinnor. Halv Femme i Landskrona är ett exempel från Skåne som syftade till att ändra förhållningssätt och tankemönster bland yrkesverksamma och attityder hos arbetsgivare som möter arbetslösa utrikes födda kvinnor⁸³.

⁷⁸ Norrtälje Naturcentrum & Norrtälje kommun (2020) *Naturen en väg till integration/mångfald i Norrtälje kommun*. Norrtälje: Slutrapportering § 37-medel Insatser för att stärka beredskap och kapacitet samt regional samverkan med stöd av ersättning enligt förordningen (2010:1122)

⁷⁹ <https://sfx.se/>

⁸⁰ Sid 32 Länsstyrelsen (2014) *Välkommen in? Utrikes födda kvinnor på den svenska arbetsmarknaden och som företagare*. Stockholm: Länsstyrelsen Stockholm, Rapport 2014:4

⁸¹ Länsstyrelsen Västra Götaland. *179 projekt som förändrar – Projekt för nyanlända, ensamkommande barn och asylsökande finansierade av Länsstyrelsens statsbidrag 2018–2019*. Göteborg: Länsstyrelsen Västra Götaland

⁸² Sid 19 Ibid

⁸³ Länsstyrelsen Skåne: *Utveckling pågår. Insatser finansierade genom Länsstyrelsen Skånes utvecklingsmedel för nyanlända 2019 - 2020*

2. MODELL FÖR PROJEKTPRESENTATION

Projekt som får stöd från Svenska ESF-rådet ska aktivt arbeta med jämställdhet, icke-diskriminering och tillgänglighet. Vid projekturvalet för goda exempel har vi utgått från standarder från ESF för jämställdhetsintegrering⁸⁴ och för tillgänglighetsgranskning⁸⁵ samt de jämställdhetspolitiska målen⁸⁶. Vi har även studerat ESF-guiden för att *främja lika rättigheter och möjligheter* och begrepp som aktiv delaktighet, inkludering, tillgång till lärande, flexibla vägar och normer/normkritik⁸⁷. Därefter utformades en modell för att kort beskriva projekten och exempel. På följande sidor presenterar vi först två av de projekt vi deltar i vid Hela Människan HBS.

Det finns relativt begränsat med (projekt)material, som innehåller analyser som direkt anknyter till Agenda 2030 och ett intersektionellt perspektiv. Även om det saknas analyser är kopplingarna mellan agendan och *Kvinna inför arbete* tydliga⁸⁸. Ett av många delmål i agenda, som har stor betydelse, för grupper av utrikes födda kvinnor är Mål 11.1 *Säkra bostäder till överkomlig kostnad* (Hållbara städer och samhällen). I Sverige är det stora grupper med utrikes födda kvinnor som lever i relativ fattigdom. Under Mål 10 Minskad ojämlikhet i Agenda 2030 kan mål formuleras som följer:

- Delmål 10:1 *Minska inkomstklyftorna mellan utrikes födda kvinnor i relation till utrikes födda män, inrikes födda kvinnor och inrikes födda män.*
- Delmål 10.2 *Främja social och ekonomisk inkludering av utrikes födda kvinnor.*
- Delmål 10.3 *Säkerställa likvärdiga rättigheter för utrikes födda kvinnor i arbetsmarknadsinsatser.*

Vi har inte haft utrymme att analysera och skriva målformuleringar för alla aktuella delmål i Agenda 2030, men hoppas att målen blir ett tydligt inslag i ESF+ med insatser för grupper av utrikes födda kvinnor. Om vi studerar Europeiska Kommissionens övergripande prioriteringar finns insatser för utrikes födda kvinnor med direkt koppling till Agenda 2030 inom exempelvis: *En ekonomi för människor*⁸⁹ (Mål 1, 3, 4, 5, 8,9,10); *Ett Europa rustat för den digitala tidsåldern*⁹⁰ (Mål 4,5,9, 10); och *En ny satsning på demokrati i EU*⁹¹ (Mål 5, 10, 16).

⁸⁴ Svenska ESF-rådet (2015) *Standard för jämställdhetsintegrering – ett verktyg för dig som arbetar med Europeiska socialfonden – i planering, programskrivande, genomförande, övervakning eller utvärdering på nationell, regional eller lokal nivå.* Stockholm: Svenska ESF-rådet

⁸⁵ Svenska ESF-rådet (2017) *Svenska ESF-rådets standard för tillgänglighetsintegrering.* Stockholm: Svenska ESF-rådet

⁸⁶ <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/om-jamstalldhet/sveriges-jamstalldhetspolitik>.

⁸⁷ Svenska ESF-rådet (2017) *En guide för att främja lika rättigheter och möjligheter.* Stockholm: Svenska ESF-rådet

⁸⁸ <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-10-minskad-ojamlikhet/>

⁸⁹ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people_sv

⁹⁰ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_sv

⁹¹ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy_sv

Exempel 1 Tillväxt Kvinna

PROJEKT	TILLVÄXT KVINNA
Pågående eller slutfört?	Pågår till oktober 2021
Webb	https://samordningsforbundethbs.se/insatser/tillvaxt-kvinna/
Finansiär	Tillväxtverket
Projektägare och partners	Samordningsförbundet Huddinge-Botkyrka-Salem, Botkyrka Kommun, Arbetsförmedlingen Huddinge-Botkyrka-Salem, Hela Människan Huddinge-Botkyrka-Salem, Studieförbundet Bilda.
Målgrupp	Utrikesfödda kvinnor, inkluderat nyanlända, som behöver samordnat stöd för att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden. Kvinnor som är inskrivna på Arbetsförmedlingen. Projektet riktar sig till åldrarna 25–64 år.
Målgruppens inflytande	Möjligheter till individuella val av arbetsstationer för att pröva på olika arbetsuppgifter och en individuell insatsmix.
Insatsmix	Arbetsträning, språkstöd, nätverksträffar med arbetsgivare, mentorskap och coaching.
Rapporter (publicerade eller på gång)	Rapportering hösten 2021
Rapporterade resultat	Rapportering hösten 2021
Innovation	Insats inom Idéburet offentligt partnerskap (IOP) <i>Kvinna</i> i Botkyrka. IOP är inte en ny metod/modell, men endast ett fåtal IOP i Sverige fokuseras på villkoren för utrikes födda kvinnor.
Jämställdhetspolitiska mål	Ekonomisk jämställdhet Jämställd hälsa
Jämlikhet och icke-diskriminering	Fokus på villkoren för utrikes födda kvinnor som ställts långt från arbetsmarknaden i ett brett partnerskap med olika kompetenser.
Tillgänglighet	Anpassningar efter deltagare med olika funktionsvariationer.
Överförbarhet	IOP modellen med fokus på villkoren för utrikes födda kvinnor.

Exempel 2 Svenska i Butik

PROJEKT	SVENSKA I BUTIK (SIB)
Pågående eller slutfört?	Pågående och ingår i ordinarie utbud vid Botkyrka folkhögskola
Webb	https://botkyrkafolkhogskola.org/svenska-i-butik/
Finansiär	Statsbidrag Avgifter deltagare
Projektägare och partners	Botkyrka folkhögskola, Hela Människan Huddinge-Botkyrka-Salem, Praktikplatser i privata företag
Målgrupp	Utrikes födda kvinnor
Målgruppens inflytande	På Botkyrka folkhögskola är deltagarna med och utformar programmen.
Insatsmix	Sex veckors praktik i butik; Praktiskt lärande i butik tre dagar i veckan,Handledning i butikerna (praktikplatserna); Svenskträning i butik; Svenska (nivå sfi D); Matematik; Servicekunskap; Samhällskunskap; Kassahantering, Kundservice, Sortering, Prismärkning och andra praktiska delar som förekommer i butiksarbete; Kommunikation och kroppsspråk; Studiebesök och externa föreläsare; CV och intervjuträning;
Rapporter (publicerade eller på gång)	Uppföljning av varje deltagargrupp sker med syftet att kunna utveckla programmet inför nästa grupp.
Rapporterade resultat	Språkkunskaper anpassade efter arbete i butik. Intyg på kunskaper och förmågor samt referenser. Ökad självförmåga i olika situationer och ökad självförmåga hos kvinnorna som deltagit.
Innovation	SIB har tagit fram en modell med en mix av insatser inom ett specifikt område (arbete i butik) och det kan betraktas som inkrementell innovation.
Jämställdhetspolitiska mål	Makt och inflytande Ekonomisk jämställdhet
Jämlikhet och icke-diskriminering	Pedagoger och arbetskonsulenter med kompetenser för att hantera frågeställningar om diskriminering.
Tillgänglighet	Anpassningar efter deltagare med olika funktionsvariationer.
Överförbarhet	Modellen kan överföras till andra områden, exempelvis Svenska i Transporter.

3. CIVILSAMHÄLLET OCH FOLKBILDNING

Sysselsättningsgraden är lägre hos utrikes födda kvinnor jämfört med befolkningen i övrigt. Studieförbunden har en närvaro i hela landet, omfattande kontakter med övriga civilsamhället och lång erfarenhet av att arbeta uppsökande.⁹³

Som redan framgått har idéburen sektor varit aktiva för att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden för utrikes födda kvinnor i olika grupper sedan decennier. Vi har nämnt resurscentra (RC) för kvinnor. RC modellen utvecklades i landsbygdsområden, men sedan spred sig på 1990-talet till urbana miljöer med en hög andel utrikes födda. Den svenska RC modellen är spridd i Europa genom omfattande satsningar i EU programmet Interreg⁹⁴. Lågtröskelverksamheter inom kyrkor och församlingar har stor betydelse för att nå grupper av utrikes födda kvinnor. Mary – modellen inom Svenska kyrkan⁹⁵ är ett exempel, som spridits genom stöd från ESF (se bilaga 2). *Det är låga trösklar in till oss i församlingarna för kvinnorna och vi ska fortsätta vårt lokala arbete med en second hand butik i bostadsområdet* (citater intervju representant för en församling). Folkhögskolorna spelar roll för att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden och till samhället. Botkyrka folkhögskola har sedan starten år 1997 lyssnat på kvinnors röster vid utformningen av kurser. Här finns Språkåret, Basåret – Hållbar utveckling, Kvinnokursen, Svenska i Butik (SIB) och Svenska och textil⁹⁶. Kvinnofolkhögskolan i Göteborg – som funnits sedan år 1985 – har kurser för de som vill bli Vårdbiträde med inriktning mot jämlik hälsa och vård och kurser i Programmering och webbutveckling på distans. Kvinnofolkhögskolan erbjuder kursen Olika och jämlika – hur kan vi arbeta normmedvetet? Röda Korsets folkhögskola erbjuder kurser i Genus och mänskliga rättigheter⁹⁷ och Sunderby folkhögskola har varit aktiva inom ESF, se exempelvis projektet Sarah⁹⁸. Nyköpings folkhögskola har haft kurser för att öka mottagarkapaciteten i majoritetssamhället, exempelvis Bryggan⁹⁹ och har anställda med kompetens om villkoren i olika grupper av utrikes födda kvinnor.

⁹³Folkbildningsrådet (2021) *Uppsökande och motiverande insatser riktade till utrikes födda kvinnor*.

<https://www.folkbildningsradet.se/for-folkbildare/jag-jobbar-pa-studieforbund/sarskilda-bidrag/upsokande-och-motiverande-insatser-riktade-till-utrikes-fodda-kvinnor/> Tillgänglig 2021-06-01

⁹⁴ Se t.ex. <http://www.winnest8.eu/>

⁹⁵ <https://www.svenskakyrkan.se/stmary>

⁹⁶ <https://botkyrkafolkhogskola.org/>

⁹⁷ <https://rodakorsetsfolkhogskola.com/sarskild-kurs/genus/>

⁹⁸ <https://www.sunderbyfolkhogskola.se/projekt/sarah/>

⁹⁹ <http://www.nykoping.fhsk.se/integrationskursen-bryggan.aspx>

Tabell 1 Moduler i kusen i Olika och jämlika¹⁰⁰

MODUL	INNEHÅLL
Modul 1	<i>Introduktion till olika maktteorier samt diskrimineringsfrågor med intersektionella perspektiv.</i>
Modul 2	<i>Metoder för att upptäcka och analysera diskriminerande mönster samt för att utveckla mer normmedvetet arbetssätt.</i>
Modul 3	<i>Politiska konfliktområden; Individ/kollektiv, erkännande/fördelningspolitik, representera/förespråka, konfliktfyllt konsensus/transversal politik.</i>
Modul 4	<i>Fördjupningsperspektiv: crip¹⁰¹, dekolonialitet, jämställdhet/feministisk teori, queer¹⁰², ålderism.</i>

Studieförbunden har också en omfattande verksamhet för att nå majoritetssamhället med kunskaper där *Bilda Vidare - Inspirationsträff kring integrationsarbete* är ett exempel¹⁰³. Bilda har även haft studiecirkel i körkortsteori för kvinnor med syftet att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden. Studieförbunden bedriver uppsökande verksamhet som vänder sig till utrikes födda kvinnor och dessa insatser handlar ofta om kvinnogrupper, individernas förutsättningar, aktiviteter för barn i samband med studiecirkeln och att engagera deltagare som cirkelledare¹⁰⁴. Olika förbund, exempelvis ABF, har varit med och startat upp föreningar för utrikes födda kvinnor och erbjuder svenska för föräldralediga¹⁰⁵. ABC är Studieförbundet Stockholms verksamhet för svenska och samhällsorienterande ämnen med kvinnor som är asylsökande, nyanlända och/eller föräldralediga¹⁰⁶. Kvinna i fokus heter Vuxenskolan Stockholms satsning på att möta behov i grupper av utrikes födda kvinnor¹⁰⁷. Flera studieförbund har varit aktiva i EU programmet Erasmus+ och vi beskriver en del lärdomar från Folkuniversitetet i delrapport Metodöversikt i förstudien.

¹⁰⁰ <https://kvinnofolkhogskolan.se/olika-och-jamlika/>

¹⁰¹ Wikipedia (2021) *Crip* <https://sv.wikipedia.org/wiki/Crip> Tillgänglig 2021-06-01

¹⁰² Wikipedia (2021) *Queer* <https://sv.wikipedia.org/wiki/Queer> Tillgänglig 2021-06-01

¹⁰³ Bilda (2021) *Bilda Vidare - Inspirationsträff kring integrationsarbetet* <https://www.bilda.nu/arr/1092736/bilda-vidare-inspirationstraff-kring-integrationsarbete-423033> Tillgänglig 2021-06-01

¹⁰⁴ Studieförbunden (2021) *Första länken. Ett halvår med uppsökande insatser för utrikes födda kvinnor* <https://studieforbunden.se/forsta-lanken/> Tillgänglig 2021-06-01

¹⁰⁵ ABF (2021) *Svenska för föräldralediga* <https://www.abf.se/distrikt--avdelningar/abf-vastra-gotaland/abf-skaraborg/nyheter/2021/januari/svenska-for-foraldralediga/> Tillgänglig 2021-06-01

¹⁰⁶ Studieförbundet (2021) *ABC - Lätlärd svenska på olika nivåer* <https://www.studieforamjandet.se/stockholms-lan/artikelsida/om-oss/abc/> Tillgänglig 2021-06-01

¹⁰⁷ Vuxenskolan (2021) *Kvinna i fokus* <https://www.sv.se/avdelningar/sv-stockholm/integration/kvinna-i-fokus/> Tillgänglig 2021-06-01

Kvinnor möts för utveckling och gemenskap: I en lokal i Flemingsberg i Stockholm möts varje vecka en grupp kvinnor för att utbyta tips och lära av varandra. Studiecirkeln de deltar i arrangeras av Ibn Rushd och är en del av en särskild satsning på utrikesfödda och korttidsutbildade kvinnor.¹⁰⁸

Var vi än har sökt efter framgångsrika projekt är en återkommande organisation Internationella Kvinnoföreningen (IKF) i Malmö, som firat 50 år. Det är för Sverige en helt unik verksamhet som ständigt varit i framkant i utvecklingsarbetet med eller utan ESF finansiering. Vi har valt ut ett av alla de projekt som IKF varit engagerade i där det finns stora möjligheter att implementera samma modell i Stockholmsregionen och i kommuner som har IOP med fokus på utrikes födda kvinnor. Modellen, *Carpe Sophia* har visat sig vara överförbar även till andra länder. Vi har valt ut ett nyskapande projekt i Blekinge, *Livskraft*, där Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet var en aktör. Idén kom från en utrikes född kvinna, som också drev initiativet. Insatsmixen med kvinnohistoria, maritim historia, bildskapande, videoskopande och egenmakt i ett kulturprocessat lärande är nyskapande i Sverige, men har tidigare prövats med framgång i andra medlemsländer i EU. Dessutom har vi i förstudiearbetet kommit i kontakt med Nya Kompisbyrån och valt ut ett av deras nystartade ESF-projekt *Klara, Färdiga, Kvinna* tillsammans med Folkuniversitetet även om resultaten inte finns ännu. Se presentationer på följande sidor. Genusmedvetenhet, kvinnohistoria, kvinnogrupper, mentorskap, pedagogiska förhållningssätt som främjar egenmakt och egna berättelser, kulturkodskompetens, nära samarbete med arbetsgivare, processtöd och nätverkande har varit återkommande teman för framgång med grupper av utrikes födda kvinnor.

¹⁰⁸ Ibn Rushd (2021) *Kvinnor möts för utveckling och gemenskap* <https://www.ibnrushd.se/kvinnor-mots-for-utveckling/> Tillgänglig 2021-06-01

Exempel 3 Carpe Sophia

PROJEKT		CARPE SOPHIA - MENTORSKAP FÖR ÖKAD SYSSELSÄTTNING
Pågående eller slutfört?	Slutfört	
Webb	https://www.ikf.se/	
Finansiärer	Malmö stad genom IOP med Malmö Stad år 2015–2018	
Projektägare och partners	Internationella Kvinnoföreningen (IKF) i Malmö och Malmö stad	
Målgrupp	Utrikes födda kvinnor	
Målgruppens inflytande	Individuell planering. Utbildningstillfällen som deltagare höll i. Handbok skriven av deltagarna, <i>Meadow of Dreams – drömmar, jobb och mångfald</i> . Filmproduktion <i>Sit With Me and Dream</i> med deltagarna.	
Insatsmix	Löpande intag av adepter (utrikes födda kvinnor). Löpande bearbetning av presumtiva arbetsgivare som är villiga att samverka för praktikplatser och jobb. Löpande möjligheter att delta i olika utbildningsinsatser efter behov. Matchning mellan kvinnornas resurser och praktikplatser. Rekryteringsbank med arbetsgivare. CV bank med utrikes födda kvinnor. Processtöd för adepten i form av bland annat handledning inför praktik. Kulturkoder, intervju-och presentationsteknik och nätverksstöd för att delta i exempelvis språkcaféer, fungera som cirkelledare eller delta i Hack Your Futures ¹⁰⁹ . Processtöd för arbetsplatsen som tar emot för praktik eller anställning. Nätverkande på bussresa mellan deltagarna och representanter för privat och offentlig sektor.	
Rapporter (publicerade eller på gång)	<i>Rapportering av Idéburna Offentliga Partnerskap Malmö Stad och Internationella Kvinnoföreningen: Carpe Sophia - Mentorskap för Ökad Sysselsättning</i> ; Internationella Kvinnoföreningen i Malmö 2018 Handbok och film producerad med målgruppen.	
Rapporterade resultat	39 utrikes födda kvinnor av 63 fick arbete som motsvarade deras kompetens. Ökad självförtroende hos deltagarna och breddade nätverk för sänkta trösklar in till arbetsmarknaden.	
Innovation	Löpande processer med adepter där alla deltagare inte börjar samtidigt och löpande rekrytering av arbetsgivare. Modellen är flexibel och leder till anpassningar efter behov hos deltagare och hos arbetsgivare. Inkrementell innovation inom mentorskap.	
Jämställdhetspolitiska mål	Ekonomisk Jämställdhet Makt och Inflytande	
Jämlikhet och icke-diskriminering	Stöd som underlättar för arbetsgivarna att sänka kvinnornas trösklar in till arbetslivet. Insikter hos arbetsgivare.	
Tillgänglighet	Lägre trösklar för utrikes födda kvinnor genom ökad informativ tillgänglighet.	
Överförbarhet	Metoder från Carpe Sophia har tillämpats i ett projekt i Istanbul, vilket visar överförbarhet mellan olika sammanhang.	

¹⁰⁹ <https://www.hackyourfuture.net/>

Exempel 4 Livskraft

PROJEKT	LIVSKRAFT
Pågående eller slutfört	Slutfört
Webb	Saknas
Finansiär	Länsstyrelsen Blekinge och Region Blekinge
Projektägare och partners	Marinmuseum Karlskrona, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet (Sydost), Slöjd i Blekinge.
Målgrupp	Utrikes födda (nyanlända) kvinnor.
Målgruppens inflytande	Målgruppen var med och formade insatserna.
Insatsmix	Kulturkoder, kvinnohistoria, maritim historia, föreläsningar och seminarier, bildskapande, videoskopande (egen historia), egenmakt för självtillit, information om samhällets resurser och coaching för att nyttja resurserna, bibliotek som resurs, hantverkurs och praktik med lokala hantverkare, utställning av föremål skapade av deltagarna under projektet.
Rapport	Nilsson (odaterad) <i>Livskraft. Projekt rapport</i> . Marinmuseum Karlskrona
Rapporterade resultat	Kvinnorna kunde känna igen sig i Sverige genom ökade kunskaper om kvinnohistoria och den maritima historien där kvinnor spelat en stor (osynlig) roll. Ökad motivation för att söka sig till Arbetsförmedlingen, fler ansökningar om jobb och studier, ökade kunskaper om hur kompetenser kunde omsättas i Sverige, ökade språkkunskaper.
Innovation	Det svenska maritima historien som en del av etablering och integration för nyanlända kvinnor. (Liknande projekt har genomförts i Södra Europa kopplat till maritim historia, men vi har inte identifierat den här modellen i Sverige tidigare). Kulturprocessat lärande ¹¹⁰ för vuxna. Inkrementell innovation.
Jämställdhetspolitiska mål	Makt och inflytande. Ekonomisk jämställdhet. Jämställd utbildning.
Jämlikhet och icke-diskriminering	Analys av processer som leder till marginalisering med vägledning av teori, som utgångspunkt för projektet och förhållningsätt för att inte återskapa underordning.
Tillgänglighet	Ökad tillgänglighet till museivärlden och samhällets resurser.
Överförbarhet	Modellen är överförbar till alla svenska museer där kvinnors historia presenteras. Metoderna kan tillämpas i andra projekt.

¹¹⁰ Skogsberg (2010) *Skola i gränsland: skolutveckling genom kulturprocessat lärande*. Båstad: Hammarlin bokförlag.

Exempel 5 Klara, Färdiga, Kvinna

PROJEKT		KLARA, FÄRDIGA, KVINNA
Pågående eller slutfört		Pågående och första kursen börjar september år 2021
Webb		www.nyakompisbyran.se/klara-fardiga-kvinna/
Finansiär		ESF
Projektägare och partners		Nya Kompisbyrån och Folkuniversitetet
Målgrupp		Utrikes födda kvinnor som ställts långt från arbetsmarknaden.
Målgruppens inflytande		Går ej att bedöma ännu.
Insatsmix		Utbildning, matchning, mentorskap, informell validering, språk och kulturkoder.
Rapporter (publicerade eller på gång)		Nystartat projekt.
Rapporterade resultat		Nystartat projekt.
Innovation		Kombination av beprövade metoder i ett nytt sammanhang.
Jämställdhetspolitiska mål		Går ej att bedöma ännu.
Jämlikhet och icke-diskriminering		Går ej att bedöma ännu.
Tillgänglighet		Går ej att bedöma ännu.
Överförbarhet		Metoder som går att överföra till andra sammanhang.

4. LÄNSSTYRELSER OCH ARBETSFÖRMEDLINGEN

Som framgång har länsstyrelserna varit aktiva i arbetet för att sänka trösklarna för utrikes födda kvinnor i olika grupper. På 1990-talet stöttades utbyggnaden av RC i olika bostadsområden i exempelvis Botkyrka, i Haninge, i Huddinge och i Södertälje. Länsstyrelserna har koordinerat storskaliga satsningar och fungerat som processtöd i ESF. Vi har valt ut ett ESF-projekt vid länsstyrelsen i Västmanland, som omfattar allt det som ofta beskrivs som framgångsfaktorer. *Kvinna in i Sverige* är det projekt som vi bedömer är intressantast inom offentlig sektor. Projektet utgår från genusvetenskaplig forskning omsatt i praktiken. Arbetsförmedlingen har varit involverade i en mängd projekt, men vi presenterar det intressantaste, som är en effektstudie. Vi vet väldigt lite om vad som fungerar för vem i arbetsmarknadspolitiken eftersom de flesta studierna är könsblinda och genusblinda. Jämställd etablering är en unik studie finansierad via ESF, som kan bidra med värdefulla insikter för ESF+. Se presentationer på följande sidor

Exempel 6 Kvinna in i Sverige

PROJEKT	KVINNA IN I SVERIGE
Pågående eller slutfört?	Pågår till 30 november 2021
Webb	www.lansstyrelsen.se/vastmanland/samhalle/social-hallbarhet/integration/kvinna-in-i-sverige.html
Finansiärer	ESF, länsstyrelsen och kommuner
Projektägare och partners	Länsstyrelsen Västmanland och Sala, Köping, Norberg, Fagersta och Skinnskatteberg
Målgrupp	Utrikes födda kvinnor som varit i Sverige 10–15 år, men aldrig haft ett arbete.
Målgruppens inflytande	Egenmakt på genusvetenskaplig grund. Målgruppsanpassade metoder. Individuella mål och handlingsplaner.
Insatsmix	Lokalt anpassade insatser utifrån behov i grupper av utrikes födda kvinnor i respektive kommun. Normkritisk ansats som problematiserar strukturerna inte individerna. Normkritisk pedagogik. Trygga könsseparata rum/könsseparat verksamhet. Arbetsmarknadskunskap och orientering om utbildningar. Ekonomi och datorkunskap. Hälsoaktiviteter (fysisk aktivitet, prova på olika idrotter genom föreningar och hälsoinformation- och kunskap). Coachning (individuell och grupp). Nätverksbyggande. Samhällsorientering. Studiebesök. Synliggörande av dolda kompetenser och tidigare erfarenheter. Språkinläring (lära genom att göra, rörelse, suggestopedi). Tillitsskapande och aktiviteter för att skapa tillit till myndigheter. Kvantitativa och kvalitativa metoder för utvärdering (motivation, språk, självtillit och egenmakt).
Rapporter	Slutrapport och utvärdering publiceras efter att projektet avslutats. ¹¹¹
Rapporterade resultat	Halvtidsutvärderingen visade att 34 % av kvinnorna gått vidare till arbete och 10 % till studier. Majoriteten deltagarna hade en tydlig plan för att närma sig arbetsmarknaden eller börja studera. Andra resultat är språkutveckling, stora förbättringar i hälsostatus. Ökad självtillit, tillit till samhället, tillit till andra och tillit till myndigheter. Utökad livsutrymme och nätverk samt ökad livskvalitet. Större förståelse och ökad insikt hos kommunernas medarbetare om villkoren för målgruppen.
Innovation	En nyskapande mix av insatser ur ett holistiskt perspektiv. Om modellen får spridning kan den bli en för Sverige radikal innovation.
Jämställdhetspolitiska mål	Jämställdhetsplan(ering) utifrån alla jämställdhetspolitiska mål.
Jämlikhet och icke-diskriminering	Anpassning till en grupp som marginaliseras och som tidigare inte fått tillgång till rätt insatser i rätt tid.
Tillgänglighet	Gruppen har fått tillgång till insatser, som utformas utifrån olika tillgänglighetsperspektiv (fysisk, kommunikativ och psykosocial), vilket bidragit till ökad delaktighet.

¹¹¹ Törngren Gonzalez (2021) *Studie: Utrikes födda kvinnor in i ett projekt och ut i samhället. En kvalitativ studie kring projektarbetares uppfattning om projektet Kvinna in i Sverige*. Examensarbete i folkhälsovetenskap, Mälardalens högskola, Akademin för hälsa, vård och välfärd, år 2020

Exempel 7 Jämställd etablering

PROJEKT	JÄMSTÄLLD ETABLERING
Pågående eller slutfört	Slutförs 20210815. Genomförandefasen slutförd 20210531
Webb	www.esf.se/resultat/projektbanken/projekt/?dnr=2017/00595
Finansiär	ESF och Arbetsförmedlingen
Projektägare	Arbetsförmedlingen
Målgrupp	<i>Deltagare:</i> Nyanlända kvinnor och män som har/haft rätt till etableringsinsatser, samt haft uppehållstillstånd i upp till fyra år. <i>Majoritetssamhället:</i> Kunskap om hur stöd ska utformas för att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden för nyanlända kvinnor.
Målgruppens inflytande	Inkludering har skett via enskilda personliga möten där hen tillfrågats om deltagande i studien. I metodelarna finns stora möjligheter till inflytande för målgruppen. Deltagarenkäter genomförs i samband med slutrapporten.
Insatsmix	<i>Matchning från dag 1</i> (intensifierad förmedlingsinsats, "place-then-train" ansats för att snabbt komma ut på en arbetsplats, inventering av informella kompetenser). <i>Matchning från dag 1 Plus</i> (gruppvägledningsinsats, introduktions- och uppföljningsstöd). <i>Metodstödjare</i> och utbildning i metoden (teori, observationsövningar och metodbok). Identifiering av <i>deltagarnas kontaktnät</i> . <i>Jämställdhetsintegrering</i> med inslag av jämställdhetsbudgetering Kartläggning av arbetsgivare utifrån <i>företagskultur</i> . <i>Vakansbank</i>
Rapporter (publicerade eller på gång)	<i>Matchningsinsatser för personer som nyligen fått uppehållstillstånd. Delrapport från socialfondsprojektet Jämställd etablering.</i> Arbetsförmedlingen analys 2020:3 <i>Equal Entry – can job search assistance increase employment for newly arrived immigrant women? A program co-financed by the European Social Fund.</i> Arbetsförmedlingen analys 2020:10 Slutrapport publiceras i augusti år 2021.
Rapporterade resultat	Matchningsinsatsen ökar sannolikheten att vara i arbete och studier jämfört med Arbetsförmedlingens ordinarie stöd. Bättre förutsättningar att matcha nyanlända kvinnor till arbete jämfört med ordinarie verksamhet.
Innovation	Försöksverksamhet för att testa och jämföra insatser som sänker trösklar in till arbete för utrikes födda (nyanlända) kvinnor. Ny validerad kunskap från effektstudier.
Jämställdhetspolitiska mål	Ekonomisk jämställdhet.
Jämlikhet och icke-diskriminering	Anpassning för nyanlända kvinnor och män.
Tillgänglighet	Arbetsförmedlingens har kompetenser för utredningar och rehabiliteringsinsatser och Matchning från dag 1 är utformad för att möta deltagare med funktionsvariationer.
Överförbarhet	Verksamheten kan implementeras i ordinarie verksamhet. En del metoder kan överföras till andra sammanhang exempelvis inventering av informella kompetenser och jämställdhetsintegrering.

5. SAMORDNINGSFÖRBUND OCH KOMMUNER

I rapportens kommande delar hamnar utrikes födda kvinnor långt från arbetsmarknaden i fokus. Detta dels för att det finns väldigt lite forskning och arbete riktat specifikt till den "osynliga" grupp som står helt utanför arbetsmarknad och bidragssystem, och dels för att kompletterande statistik identifierar just utrikes födda kvinnor i norra Botkyrka som en grupp med mycket låg förvärvsfrekvens¹¹².

I samordningsförbunden (Finsam¹¹³) finns en del riktade insatser med syftet att sänka trösklarna för utrikes födda kvinnor som ställts långt från arbetsmarknaden. Ett av de mest intressanta projekten vi kom i kontakt med under förstudiearbetet var ESF-projektet Klara vid samordningsförbundet i Södermanland¹¹⁴. Klara har drabbats av pandemin, men i dialoger med ansvariga och genom att ta del av en del underlag från projektet ser vi att det genomsyras av ett helhetsperspektiv, engagemang för systematisk uppföljning och insikter om jämställdhet, genus och normkritik. Insatsmixen är i linje med tidigare erfarenhet från framgångsrika projekt. Vår bedömning är att resultaten kan bidra till ESF+ även i Stockholmsregionen. Det finns även pågående ESF förstudier vid samordningsförbund (se bilaga 1). Amazon, som drivs av VärNa¹¹⁵, bedömer vi också kan bidra med lärdomar i ESF+. Målgruppen är långtidssjukskrivna och/eller långtidsarbetslösa kvinnor (inrikes och utrikes födda) som får tillgång till ett myndighetsgemensamt team. Exemplet vi valt att lyfta fram är dock ett väldokumenterat projekt från i Malmö stad¹¹⁶, Internationella kvinnor. Det vände sig till majoritetssamhället med tydliga insatser för att minska de organisatoriska trösklarna för grupper av utrikes födda kvinnor. Se nästa sida.

¹¹² Eldestrand & Berggren (2011) *Från osynliga till synliga En studie av invånare i norra Botkyrka som står helt utanför arbetsmarknad och bidragssystem* Arbetsmarknads- och Vuxenutbildningsförvaltningen. Botkyrka kommun

¹¹³ <https://www.finsam.se/>

¹¹⁴ <https://rarsormland.se/insats/klara/>

¹¹⁵ <https://finsamvarna.se/>

¹¹⁶ <https://www.finsamimalmo.se/>

Exempel 8 Internationella kvinnor ¹¹⁷

PROJEKT	INTERNATIONELLA KVINNOR
Pågående eller slutfört	Slutfört
Webb	Saknas
Finansiär	Finsam i Malmö
Projektägare och partners	Arbetsförmedlingen i Malmö, Malmö stad, Region Skåne (under perioder deltog Försäkringskassan och Länsstyrelsen Skåne)
Målgrupp	Kvinnor 25–64 år från länder utanför EU/ OECD-området, som inte omfattades av lagen om etableringsinsatser eller jobb- och utvecklingsgarantin.
Målgruppens inflytande	Samordnade insatser som utgår från individuella behov. Kvinnorna som prövat modellen upplever att de kunnat påverka sin planering och sina aktiviteter.
Insatsmix	Metodutvecklingsprojekt som tog fram strukturer för myndighetssamarbete, samordnad planering samt innehåll och aktiviteter som gör skillnad för den enskilde kvinnan. Helhetsperspektiv i vardagssamarbetet. Process- och rutinbeskrivning i en samordnad handlingsplan. Exempel på aktiviteter: Kompetenskartläggningar; Validering; Hälsofrämjande; Självskattningar; Meritportfölj; Studiebesök.
Rapporter (publicerade eller på gång)	<i>Internationella kvinnor – Samordnad Handlingsplan. Ett FINSAM-finansierat jämställdhetsprojekt i Malmö, Arbetsförmedlingen, 2017. Internationella kvinnor - Samordnad handlingsplan. Ett myndighetsgemensamt Metodstöd till er som arbetar med kvinnors hälsa och introduktion till arbete och samhällsliv i Malmö stad.</i> Finsam i Malmö
Rapporterade resultat	Metodstöd form av ett gemensamt verktyg och en instruktion för samordnade myndigheter. Analys av framgångsfaktorer och hinder för att sänka trösklarna för grupper av utrikes födda kvinnor.
Innovation	En processmodell som tar hänsyn till villkor för grupper av utrikes födda kvinnor och som riktar sig till majoritetssamhället. Om modellen sprids i Sverige kan det betraktas som en radikal innovation.
Jämställdhetspolitiska mål	Makt och inflytande, Ekonomisk jämställdhet och Jämställd hälsa
Jämlikhet och icke-diskriminering	Finsam har i uppdrag att främja jämställdhet och att erbjuda kvinnor och män, oavsett födelseland likvärdig tillgång till stöd och insatser.
Tillgänglighet	Indikatorer som visar hur många kvinnor som registrerar sig som arbetssökande och ökar sitt deltagande i arbete och insatser, inklusive insatser för kvinnor med funktionsvariationer.
Överförbarhet	Modellen är med anpassningar för lokala sammanhang överförbar till samordningsförbund. Delar av modellen kan tillämpas i andra verksamheter.

¹¹⁷ Projektet utgick från Malmökommissionens rekommendationer <https://malmo.se/Sa-arbetar-vi-med.../Malmokommissionen.html> och SOU 2012:69 *Med rätt att delta. Nyanlända kvinnor och anhöriginvandrare på arbetsmarknaden. Stockholm. Statens Offentliga Utredningar Slutbetänkande av Utredningen om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare (AKKA-utredningen).*

Det har inte varit möjligt att identifiera alla de projekt som genomförts för att nå ut till utrikes födda kvinnor i svenska kommuner utan vi hänvisar läsaren till länsstyrelserna och Sveriges kommuner och Regioner (SKR) för mer information. Det vi känner till är att Eskilstuna kommun varit modellkommun både i Sverige, i Norden och inom EU för jämställdhet och genus¹¹⁸. Det har även, bedömer vi, sannolikt haft inflytande över insatser inom samordningsförbundet i Södermanland (se ovan). Kommuner som deltagit i modellkommunsarbete för jämställdhet med stöd från SKR har kanske? bättre förutsättningar att integrera genus och intersektionalitet i ESF+. *För utrikesfödda kvinnor har öppna förskolan blivit en viktig dörr in till det svenska språket och samhället. En fortsatt satsning på gruppen är en vinst för både samhället och individen*¹¹⁹.

Vi känner till att Botkyrka kommun varit aktiva länge med kartläggningar och intersektionella analyser¹²⁰, samarbete med forskare om inkludering/exkludering tillsammans med dåvarande Arbetslivsinstitutet, IOP:n¹²¹, stöd till RC för utrikes födda kvinnor och Qvinna i Botkyrka¹²². Vi vet att det redan i slutet av 1990-talet fanns idéer i Botkyrka inför ESF Equal. Tanken var att starta ett program för utrikes födda kvinnors entreprenörskap med mikrokrediter parallellt med insatser för unga män i riskmiljöer för gängkriminalitet med en entreprenörskapsskola och skolor inom olika hantverksyrken, exempelvis plåtslagarskola. Kommunen och andra aktörer såg kvinnor/mammor och pojkarna i utanförskap som målgrupper och nycklar till förändring. Insatser för utrikes födda kvinnors entreprenörskap tog fart i Equal i Södermanland¹²³, medan det är sällsynt med integrerade strategier för mammor, för pojkar och för flickor i riskmiljöer och insatser för majoritetssamhället.

Vi känner till att Huddinge kommun varit aktiva inom EU sedan Sverige blev medlemmar i olika jämställdhetsinitiativ och att arbetet i kommunen har starka inslag av rättighetsbaserat arbete¹²⁴. *När pandemin slog till insåg Huddinge kommun i ett tidigt skede att kommunens krisberedskap inte var jämlikhetsintegrerad och att det fick negativa effekter för Huddingeborna. Kommunen delar nu med sig av en rapport med erfarenheter och analys av pandemins effekter på invånarnas livsvillkor*¹²⁵.

¹¹⁸ Eskilstuna kommun (2021) *Jämställdhet* <https://www.eskilstuna.se/kommun-och-politik/hallbar-stad/jamstalldhet> Tillgänglig 2021-06-01

¹¹⁹ SKR *Öppen förskola för språk och integration 2018–2020. Slutredovisning av överenskommelse mellan regeringen och SKR*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.

¹²⁰ Se t.ex. Möller (2011) *Kvinnor utanför arbetsmarknaden berättar. En intervjustudie i norra Botkyrka 2011*. Kommunledningsförvaltningen. Enheten för social hållbarhet, Botkyrka kommun. Balendran (2011) *Arbetsmarknads- och vuxenutbildningsförvaltningens insatser för utrikes födda kvinnor utanför arbetsmarknaden*. Arbetsmarknads- och Vuxenutbildningsförvaltningen, Botkyrka kommun.

¹²¹ <https://samordningsforbundethbs.se/insatser/tillvaxt-kvinna/>

¹²² Botkyrkabyggen (2021) *Qvinna i Botkyrka* <https://www.botkyrkabyggen.se/artikel/qvinna-i-botkyrka> Tillgänglig 2021-06-01

¹²³ UP *Mångfald i företagsamhet i ESF Equal*

¹²⁴ <https://www.huddinge.se/jamlikhet>

¹²⁵ Sveriges kommuner och regioner (2021) *Huddinge kommuns lärdomar kring jämlika livsvillkor i pandemin*

<https://skr.se/skr/tjanster/bloggarfranskr/manskligarattigheterbloggen/artiklar/huddingekommunslardomarkringjamlikalivsvillkoripandemin.52109.html> Tillgänglig 2021-06-01

Huddinge kommuns nära samarbete med civilsamhället under pandemin är en av framgångsfaktorerna för att hantera krisen. Vi känner till att Salems kommun ingår i KNUT (Kommunalt Nätverk för UTveckling)¹²⁶ där jämställdhet, genus och intersektionalitet är integrerade delar. Salems kommun har varit med och utvecklat modeller för brukarundersökningar och för att integrera göra kön perspektivet i kommunala arbetsmarknadsinsatser. Se även delrapporten Metodöversikt i förstudien. Nedan väljer vi dock återigen ett projekt i Malmö stad som synliggjort villkoren för ensamstående utrikes födda kvinnor och som finansierats via ESF. Vi väljer Stadsdelsmammor i Stockholm stad som idag är en beprövad metod för lågtröskelverksamhet utöver RC för kvinnor samt insatser via kyrkor och församlingar och idéburen sektor. Se presentationer på följande sidor.

¹²⁶ <http://instrumentx.se/>

Exempel 9 Hela Familjen 2.0¹²⁷

PROJEKT	HELA FAMILJEN 2.0
Pågående eller slutfört	Slutfört
Webb	https://malmo.se/Sa-arbetar-vi-med.../Omvarld/EU-samarbetet/Malmomodellen-for-insatsomrade-5/EU-projekt-i-plattformen-Etablera-fler-snabbare.html
Finansiär	ESF och Malmö stad
Projektägare	Malmö Stad
Målgrupp	Barnfamiljer som haft ekonomiskt bistånd (försörjningsstöd) i minst 24 månader. Ca 800 deltagare varav 2/3 kvinnor.
Målgruppens inflytande	Individuell utveckling för familjemedlemmar.
Insatsmix	Socialekreterare med ca 30 hushåll (färre än normalt). Täta besök för att främja tillit och samtal som insats. Kartläggningar av livsområden genom bland annat FIA (Förutsättningar Inför Arbete) ¹²⁸ . Socialekreteraren arbetade med alla individer i en familj, inte bara en, och utifrån flera livsområden såsom arbete, ekonomi, boende och hälsa. Tät samverkan med andra aktörer. Ingen borte gräns eller slutdatum för deltagande.
Rapporter (publicerade eller på gång)	Slutrapport till ESF Hela Familjen 2.0 <i>Slututvärdering Hela Familjen 2.0</i> . Ramboll 2018.
Rapporterade resultat	Över 300 deltagare hade avslutats vid slutrapporten till ESF varav 99 kvinnor som fått arbete och 24 kvinnor som studerade. En majoritet av övriga deltagare hade närat sig arbetsmarknaden. En checklista för jämställdhet. Oavsett kön...", som ger stöd i arbetet för att säkerställa likvärdighet. Större flexibilitet och fokus på individuell utveckling samt minskad social utsatthet i familjerna.
Innovation	Projektet är i sig inte innovativt utan utgick från beprövad praktik från Storbritannien och pilotverksamheter i Malmö stad. Däremot synliggjordes ensamstående kvinnor (utrikes och inrikes födda) i processerna. Utvärderingen har sociala investeringskalkyler för kvinnor som går från ekonomiskt bistånd till försörjning.
Jämställdhetspolitiska mål	Ekonomisk jämställdhet
Jämlikhet och icke-diskriminering	Projektet upptäckte i första faserna att kvinnor och män med skilda bakgrunder inte fick likvärdigt stöd, vilket bidrog till förändringsprocesser. Hela Familjen 2.0 har inspirerat andra kommuner genom sitt utvecklingsarbete.
Tillgänglighet	Ökad tillgänglighet till resurser i kommunen för familjer med ekonomiskt bistånd.
Överförbarhet	Modellen går att överföra till andra kommuner

¹²⁷ Projektet utgick från rekommendationer i Malmökommissionen. <https://malmo.se/Sa-arbetar-vi-med.../Malmokommissionen.html>

¹²⁸ FIA – förutsättningar inför arbete, Socialstyrelsen <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/arbetsmetoder-och-perspektiv/standardiserade-bedomningsmetoder/publikationer/>

Exempel 10 Stadsdelsmammor

PROJEKT	STADSELSMAMMOR
Pågående eller slutfört	Slutfört EaSI ¹²⁹ och implementerat i Stockholm stad
Webb	www.insatskatalogen.se/activities/stadsdelsmammor https://fabproject.eu/
Finansiär	Stockholm stad och tidigare EASI
Projektägare och partners	Stockholm stad
Målgrupp	Utrikes födda (nyanlända) kvinnor.
Målgruppens inflytande	Stadsdelsmammorna och arbetar uppsökande för att sprida kunskap till kvinnor in sitt bostadsområde. Målgruppen "äger" processerna och staden ger ramarna och stöd.
Insatsmix	Stadsdelsmammorna talar olika språk och har förförståelse (egen erfarenhet) av att vara ny i Sverige. Stadsdelsmammorna anställs av respektive stadsdelsförvaltning med lönesubvention via Arbetsförmedlingen. De anställs på ett år (med eventuell förlängning). Nya stadsdelsmammor genomgår utbildning (jämslaldhet, demokrati, våld i nära relationer, socialförsäkringssystemet, utbildningssystemet, arbetsmarknad, socialtjänsten, vården, hälsa, kost- och motion, föräldraskap). Stadsdelsmammorna får verktyg för att kunna guida andra kvinnor rätt i samhällssystemet. Stadsdelsmammorna fungerar som förebilder och bidrar till ökad förståelse och tillit till kommunen samt olika myndigheter. De sprider information om hur samhället fungerar, stöttar praktiskt och hjälper till med sociala aktiviteter. De motiverar kvinnorna att söka stöd för arbete eller studier.
Rapporter	Slutrapport till EaSI och verksamhetsberättelser i Stockholm stad.
Rapporterade resultat	Stadsdelsmammorna träffade över 6000 kvinnor under år 2020. Lärande och arbetslivserfarenhet för kvinnor som arbetar som stadsdelsmammor. Lägre trösklar för kvinnor att ta kontakt med offentliga aktörer, utbildningsanordnare och arbetsgivare.
Innovation	Bakgrunden till satsningen är "kvartermammor" i Berlin och modellen har anpassats till villkoren för utrikes födda (nyanlända) kvinnor i Stockholm stad (inkrementell innovation). Det är en lågtröskelverksamhet i offentlig sektor.
Jämställdhetspolitiska mål	Makt och inflytande. Ekonomisk jämställdhet. Jämställd utbildning. Jämställd hälsa.
Jämlikhet och icke-diskriminering	Satsningen vänder sig till en diskriminerad grupp i samhället och deras röster blir hörda. Kvinnornas förförståelse och "kulturkodskompetens" tas tillvara.
Tillgänglighet	Insatsen bidrar till ökad kommunikativ och psykosocial tillgänglighet

¹²⁹ EU-programmet för sysselsättning och social innovation (EaSI)

6. GÖR MER AV DET SOM FUNGERAR

MÅLGRUPPER I MAJORITETSSAMHÄLLET

Kan det vara så hos er, precis som överallt annars, att ni tror att ni ger likvärdig service till alla men att det egentligen inte är så? Kan det vara så att personer bemöts, och erbjuds insatser, utifrån exempelvis kön istället för som individ? Kan det vara så att resurser fördelas olika trots att var och en vill vara rättvis? Hur kan föreställningar om kön, etnicitet, sexualitet mm påverka det dagliga arbetet? Vilka normer, isärhållningar och hierarkier är du med och upprätthåller? ¹³⁰

Projekt med insatser för individer parallellt med insatser för organisationer för att öka mottagarkapaciteten behöver fortsatt stimulans i ESF+ inom exempelvis programområdet *öka möjligheterna till ett inkluderande och hållbart arbetsliv för alla*. Dessutom behövs fler satsningar som kan bidra till Agenda 2030 och alla jämställdhetspolitiska mål där hänsyn tas till intersektionella perspektiv. Fler projekt behövs för att pröva modeller med genus i värdekedjor, genus i värdestjärnor och SIP-genus (dvs genusmedvetna samordnade individuella planer) tillsammans med utrikes födda kvinnor i olika grupper. Det kan vara en försöksverksamhet i pilotprojekt med stöd från ESF+ inom social innovation för att de kedjor, stjärnor och SIP inte ska återskapa maktordningar och/eller trösklar in till arbetsmarknaden för kvinnor som inte är födda i Sverige. Fler projekt(ägare) kan stimuleras att kapitalisera på resultat från andra EU program: Erasmus+¹³¹, Horisont 2020 och Horisont Europa¹³² och ERUF¹³³.

Den stora utmaningen i ESF+ är att öka antalet projekt som har ett genusmedvetet och intersektionellt perspektiv. ESF+ kan inte kompensera för den ojämställdhet och ojämlikhet som finns i arbetsmarknadspolitiska insatser (se delrapport Kunskapsöversikt i förstudien). Däremot kan Socialfonden, precis som tidigare, fungera som stöd för att utveckla metoder och arbetssätt. Det krävs omfattande insatser med grupper av (arbets)handledare, (yrkes)vägledare, pedagoger, arbetsförmedlare, socialarbetare, projektarbetare och handläggare för att sänka strukturella och organisatoriska trösklar. Minska sysselsättningsgap i Stockholmsregionen. Det finns lärdomar från ESF år 2000-2006 med omfattande insatser för chefer och ledare inom jämställdhetsområdet. Liknande program kan implementeras för intersektionalitet tillsammans med yrkesgrupper som möter grupper

¹³⁰ Sid 11–12 ESF Jämt (2012) *GÖR! Samlade metoder för jämställdhetsintegrering från ESF Jämt*. Länsstyrelsen i Örebro län i samverkan med övriga Länsstyrelser.

¹³¹ https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about_sv

¹³² <https://www.vinnova.se/m/horisont-2020/>

¹³³ <https://tillvaxtverket.se/eu-program.html>

av utrikes födda kvinnor i vardagsarbetet. Framgång kan spåras i projekt med en dubbelstrategi där majoritetssamhället är en tydlig målgrupp och gruppen utrikes födda kvinnor är avgränsad. (Genus)kompetens hos de som möter kvinnorna har betydelse för utfallet i ESF-projekt. Projektet GRÄNSFRI i ESF kan inspirera där idén var att *på ett systematiskt sätt kartlägga och synliggöra hur representation (kön, könsidentitet, etnicitet, ålder, funktionsvariationer, sexualitet, trosuppfattning) och position (formell och informell, ideell och professionell) påverkar hur problem och lösningsförslag konstrueras*¹³⁴.

EGENMAKT OCH SVARTE PETTER

*När det gäller utomeuropeiskt födda kvinnor liksom individer i allmänhet bedömer informanterna att det idag saknas individorientering av insatserna som tydligt utgår från individens förmågor och behov. Informanterna ser utmaningar med att det inte finns tillräcklig samordning av olika aktörer och insatser som också den utgår från individen för att kunna säkerställa insatser för utomeuropeiskt födda kvinnor att inkluderas i arbetskraften.*¹³⁵

Oavsett programperiod i ESF finns ett antal inslag som återkommer i framgångsrika projekt med grupper av utrikes födda kvinnor:

- Kvinnogrupper för att främja egenmakt och självtillit utifrån teoribildning. inte egna tolkningar.
- Individuella samtal (kartläggningar, planering, uppföljningar, stöd etc.).
- Grupprocesser och feministisk/kritisk/normkritisk pedagogik.
- Delaktighet där kvinnorna själva utvecklar innehållet.
- Uppsökande inslag och lågtröskelverksamheter.
- Arbetsinriktade insatser i reguljärt arbete/arbetslivserfarenhet på den reguljära arbetsmarknaden.
- Ökat humankapital (lärande, kurser, yrkes(inriktade)utbildningar etc.).
- Anpassad språkinläring och hälsofrämjande.
- Mentorskap och nätverksbyggande.
- Mänskliga rättigheter, jämställdhet och jämlikhet.
- Genusmedvetna väglednings- och introduktionsprogram.
- Matchningsprocesser där det ingår mentorskap för de arbetsgivare som tar emot.
- Praktikinslag – yrkespraktik – på en eller flera arbetsplatser.

¹³⁴ Sid 4 EDCS (2019) *Det finns ett annat sätt att skapa lokal utveckling. Slutrapport från projektet GRÄNSFRI finansierat via ESF.EDCS med Tibro, Essunga och Skövde kommuner.* <http://edcs.se/om-edcs/rapporter/>

¹³⁵ sid 51 Statskontoret (2018) *Sammanställning av kunskap om utomeuropeiskt födda kvinnor som står utanför arbetskraften.* Stockholm: Statskontoret, Rapport 2018:3

Nyttan för individen och inte utbudet av färdiga insatser avgör om resultaten är och blir hållbara. Samordningen mellan olika aktörer som deltar där varje deltagande kvinna har en "case manager" eller liknande för att koordinera insatserna är ett sätt att överbrygga glapp i värdekedjor och värdestjärnor. Det som brukar kallas organisatoriska mellanrum när välfärdstjänster som arbetsmarknadsinsatser inte fungerar optimalt för de som har behov av tjänsterna, pga. bristande samordning. När bristande samhandling mellan aktörer för att skraddarsy individuellt stöd påverkar utfallet av insatserna negativt. En hög tröskel för individer är fortfarande det som brukar kallas Svarte Petter spelet mellan stat och kommun och under förstudien framkom att spelet även pågår internt i kommunerna¹³⁶.

Vi kan ju inte ens samordna oss i kommunerna, hur ska vi kunna samordna oss med stat eller civilsamhället? (citat intervju representant kommun)

Samverkan med lokala arbetsgivare i näringslivet är ett inslag som kan bidra till framgång. IKF i Malmö driver exempelvis projekt där spåren är vård och omsorg eller verkstad. BRYT-projekt torde vara av intresse för Stockholmsregionen och exempelvis att få fler kvinnor i en transportsektor som är under omvandling. Inom just genus och transporter finns en gedigen kunskapsbas i Sverige¹³⁷ och inom EU pågår flera stora forskningsprojekt som bidrar med kunskaper till praktiken¹³⁸.

Den insatsmix vi föreslagit ovan, med vägledning av tidigare projekt, är att betrakta som generisk och kan ingå i insatser för kvinnor oavsett födelseland eller utbildningsnivåer. Däremot behöver insatserna i högre grad än i tidigare ESF perioder differentieras. Kortutbildade kvinnor behöver, oavsett födelseland, mer lärandeinslag och insatser för att stärka humankapitalet. Ensamstående kvinnor med barn behöver anpassningar som tar hänsyn till deras specifika livsvillkor. Kvinnor med fysisk eller psykisk ohälsa behöver anpassningar för att ohälsan är en tröskel. Nyanlända kvinnor som kommit som anhöriga behöver skraddarsydd insatser utifrån behov i olika grupper och i olika åldrar. Uppmärksamhet måste riktas på unga utrikes födda kvinnor och äldre utrikes födda kvinnor, kortutbildade och högutbildade. Kvinnor som varit i Sverige länge, men aldrig arbetat och/eller varit inskriva på Arbetsförmedlingen behöver en annan insatsmix.

¹³⁶ Se t.ex. SOU 2009:38 *Ingen får vara Svarte Petter. Tydligare ansvarsfördelning inom socialtjänsten*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.

¹³⁷ Statens väg- och transportforskningsinstitut (2021) *Jämställdhet och genus i transportplaneringen*. Se t.ex. <https://www.vti.se/forskning/samhallsfragor-och-planeringsprocesser/jamstallldhet-och-genus> Tillgänglig 2021-06-01.

¹³⁸ Se t.ex. <https://diamond-project.eu/>

Bilaga 1 ESF förstudier

ESF-rådet i Stockholm har finansierat ett stort antal förstudier inför ESF+ och *Kvinna inför arbete* har varit en av de första att leverera in slutrapporten. Det har därför varit svårt för oss att integrera slutsatser från andra studier. Vi ser dock gränsytor med många av studierna och ser att flera studier kommer att komplettera det underlag vi tagit fram. Utöver de förstudier som vi varit i kontakt med i Stockholm ha vi även haft kontakter i Göteborg och Uppsala.

CIVILSAMHÄLLET

De förstudier vi funnit speciellt intressanta är följande: ***Vad hindrar nyanlända kvinnor?*** (Sveriges Kvinnolobby), som tar fram kunskap med koppling till Stockholm stad där många utrikes födda kvinnor bor. Studien lyssnar till nyanlända kvinnor egna erfarenheter och analyserar varför kvinnor i lägre grad än män skrivs in på Arbetsförmedlingen. ***Hela Kedjan*** (Blå vägen), som belyser villkoren för kvinnor och män i Tensta och i Skärholmen och det som skulle kunna kallas värdekedjor/stjärnor för kvinnor och män som ställts lågt från arbetsmarknaden. En mix av metoder med exempelvis vägledning, lärande, samtal, gruppaktiviteter, språkstöd och Supported Employment (SE). Förstudien belyser även aspekter som offentlig upphandling och civilsamhällets organisationer som leverantörer i värdekedjor/stjärnor. ***Samverkan för arbete*** (Coompanion Roslagen & Norrort) som bland annat ska identifiera och utveckla en ny praktisk samverkansmodell för vuxna med svag ställning på arbetsmarknaden. Studien lyfter behovet av synliggörande av icke formell kompetens, vilket är viktigt för grupper av utrikes födda kvinnor. ***Samverkan för fler i arbete*** (Coompanion) som tar fram en processmodell för att skapa förutsättningar för arbetsträning och arbete med fokus på grupper som är långtidsarbetslösa. I modellen integreras jämställdhet och icke-diskriminering, vilket vi finner intressant för att möta behovet i grupper av utrikes födda kvinnor. ***Analfabeters väg till arbete*** (Norrhälje Natursvårdsstiftelse) synliggör en grupp kvinnor och män där det behövs nyskapande insatser för att sänka trösklarna in till arbetsmarknaden. Hur kan detta ske i gröna näringar? ***Förorten berättar*** (Verdandi Stockholms distrikt) som belyser ekonomisk utsatthet och etablering på arbetsmarknaden i segregerade bostadsområden. Kvinnors och mäns röster i förorterna är en central del i studien, som kan ge viktiga bidrag för utrikes födda kvinnor i Botkyrka, Huddinge och Salem.

KOMMUNER OCH STATLIGA AKTÖRER

De förstudier vi funnit speciellt intressanta är följande: **Romsk inkludering** (Stockholm stad), som belyser en grupp kvinnor och män som är födda i Sverige, men där det finns trösklar in till arbetsmarknaden. **Vägval för hållbart arbetsliv** (Botkyrka kommun) som bland annat fokuserar på behov inom studie-, yrkes-, och karriärvägledning och validering. Detta är intressant i relation till grupper av utrikes födda kvinnor. **Rasism på arbetsmarknaden** (Länsstyrelsen), som bidrar med kunskaper för att förstå hur vi kan sänka trösklarna för grupper av utrikes födda kvinnor. **Samwin** (Samordningsförbundet Sundbybergs stad) som belyser vad som krävs på systemnivå för att arbetsträningsplatser och arbetsmarknadsinsatser ska leda till jobb och förankring på arbetsmarknaden. **Digitalt utanförskap (Storsthlm)**, som kan fånga upp utanförskap och belysa det utifrån skilda lokala sammanhang och skilda grupper. Ekonomiskt utsatta utrikes födda kvinnor är en grupp, som inte har råd varken med dator eller smartphone. **KNUT SAMtidigt** (KNUT partnerskapet) som vidareutvecklar sitt redan framgångsrika arbete inom genus och jämställdhet. Förstudien belyser alla familjemedlemmars behov i familjer som har ekonomiskt bistånd. Den synliggör kvinnors och mäns behov, flickors och pojks, unga vuxna kvinnor och mäns i familjerna.

Bilaga 2 Nya, pågående och avslutade ESF projekt

Projekt	Region	Projektägare	Målgrupp	Metod(er)
ALL-IN (pågående)¹³⁹	Västsverige	Samordningsförbundet Trollhättan, Lilla Edet och Grästorp,	Utrikes födda kvinnor	Sammanhållen individuell plan och delaktighet.
Kombinationsutbildning SFI	Nationellt	Skolverket	Yrkesvux sfi/sva ¹⁴⁰	Kvalitativ och kvantitativ kartläggning som undersöker och beskriva hinder i system för språkinläring.
MARY - Sammanhang och Egenmakt (avslutat)	Övre Norrland	Stiftskansliet Luleå Stift, Stiftskansliet Luleå Stift	Långtidsarbetslösa kvinnor och män	Mary modellen ¹⁴¹ Överenskommelse AF och Svenska kyrkan
Mending the Gap (avslutat)	Nationellt	Socialhögskolan, universitet,	Lunds Studera på socialhögskolan	Innovationsprocesser Kapitalisering

¹³⁹ <http://www.allinsamverkan.se/page.php?kat=3>
¹⁴⁰ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statsbidrag/statsbidrag-for-yrkesvux-sfi-sva-2022>
¹⁴¹ <https://www.svenskakyrkan.se/stmary>

			marginaliserade och diskriminerade grupper	Samverkan lärosäten och brukarorganisationer
PROGRESS (pågående)	Västsverige	Samordningsförbundet Halland	Kvinnor och män som ställts långt ifrån arbetsmarknad	Væksthusets BIP från Danmark (Se vidare förstudiens <i>Metodöversikt</i>)
Skapa plats (pågående)	Nationellt	Trossamfundet Svenska kyrkan, Kyrkokansliet, Uppsala	Stötta församlingar i Stockholm med flera att emot för praktik, arbetsträning och rehabilitering.	Mary modellen (se ovan)
Socialt innovationslabb	Västsverige	Göteborgs stad	Majoritetssamhället Det här projektet syftar till att stärka kompetensen om diskrimineringsgrunderna och hur dessa påverkar människors möjligheter till arbete, hälsa och deltagande i samhället.	Innovationslabb